

|| ಶ್ರೀ ರ ಸ್ತು ||

ಶ್ರೀಮತೇ ವಾಮಾನಾಚಾರ್ಯಾಯ ಪರಬ್ರಹ್ಮಣೋನಮಃ

ಜಗ್ಗು ಶಿಂಗರಾರ್ಯ ವಿರಚಿತಂ

ಕೃಷ್ಣಕಥಾರಹಸ್ಯಂ

ಕೃಷ್ಣಕಥಾರ್ಯ ಸಹಿತಂ

1936

[ಕೃಯಂ 0

5-00 ರೂ.

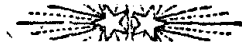
॥ ॐ ಸ್ತು ॥

ಶ್ರೀಮತೇ ರಾಮಾನುಜಾಯ ಪರಬ್ರಹ್ಮಣೇನಮಃ

ಜಗ್ಗು ಶಿಂಗರಾರ್ಯ ನಿರಚಿತಂ

ಕೃಷ್ಣಕಥಾರಹಸ್ಯಂ

ಕನ್ನಡ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಸಹಿತಂ

1936

[ಕ್ರಯ 5-00

೧೯೩೬

ತುಮಕೂರು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಪ್ರೆಸ್, ಚಿಕ್ಕವೇಟೆ, ತುಮಕೂರು.

ಗ್ರಂಥಕರ್ತಾ ಜಗ್ಗು ಶಿಂಗರಾಯಣಃ

ವಿಜ್ಞಾನವನಾ .

ಆನಾದಿಯಾದ ಕರ್ಮ ಪರಿಪಾಕದಿಂದ ಸ್ಥಾವರ ಜಂಗಮಾತ್ಮಕಗಳಾದ ನಾನಾವಿಧ ಶರೀರಗಳನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿ ಆಯಾಯಾ ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕರ್ಮಾನುಗುಣವಾಗಿ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ, ಸಂಸಾರ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಸಿಕ್ಕಿ ನರಳುತ್ತಿರುವ ಸಪುಸ್ತ ಚೇತನಗಳೂ ಭಗವಂತನ ಲೀಲೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟವುಗಳಾಗಿ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನ ಅವ್ಯಾಜಕಟಾಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿ. “ ದುರ್ಲಭೋ ಮಾನುಷೋದೇಹಃ ” ಎಂಬಂತೆ ದುರ್ಲಭವಾದ ಸಕಲ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಾಧಕವಾದ ಈ ಮನುಷ್ಯ ಶರೀರವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಅನರ್ಭವಾದ ರತ್ನಕ್ಕೆ ಆಕರವಾಗಿರುವ ಇಂಥಾ ಮನುಷ್ಯ ಜನ್ಮವನ್ನು ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳಿಂದ ನಾಶಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳದೇ ಭಗವಂತನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಾರ್ಥಕ ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದುದು ಅವಶ್ಯಕವಾದುದರಿಂದಲೂ “ ಕಲೌ ಸಂಕೀರ್ತ್ಯ ಕೇಶವಂ ” ಎಂಬಂತೆ ಈ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕೀರ್ತನವೇ ಉತ್ತಮವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸೇವೆಯಾದುದರಿಂದಲೂ, ಇತರ ಅವತಾರಗಳೆಲ್ಲದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅತಿ ವಿಚಿತ್ರ ಚರಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿರುವ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಥೆಯನ್ನು ಚಮತ್ಕಾರವಾದ ರಸಭಾವಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಭಗವದನುಗ್ರಹಿತವಾದ ಕವಿತಾ ಬಲದಿಂದ ಕೃಷ್ಣ ಕಥಾರಹಸ್ಯವೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದೆನು. ಕೃಷ್ಣ ಕಥಾರಹಸ್ಯವೆಂದರೆ ಕೃಷ್ಣನ ಚರಿತ್ರದಲ್ಲಿರುವ (ರಹಸ್ಯಗಳನ್ನು) ಗುಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುತ್ತಿರುವ ಗ್ರಂಥವೆಂದರ್ಥ. ಅಂದರೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಮಾಡಿದ ಅನೇಕ ಕೆಲಸಗಳು ಮತ್ಸ್ಯಕೂರ್ಮವೇ ಮೊದಲಾದ ಹಿಂದಿನ ಅವತಾರಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತಿವೆಯೆಂಬ ಗುಟ್ಟು ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣ, ಭಾರತ, ಭಾಗವತ ಮೊದಲಾದ ಪುರಾಣೋಪನಿಷದ್‌ಗಳ ಕಥೆಗಳು ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಮಯೋಚಿತವಾಗಿ ಸೂಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಮೂರುನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ಮಹನೀಯರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಅಂಧ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿ ಮುದ್ರಿಸಿದುದಾಯಿತು. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡಿಗರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಈಗ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಬರೆದು ಮುದ್ರಿಸಿರುತ್ತೇನೆ. ಭಾಷಾಸುಧಾರಕರೂ ನೀತಿ ನಿಪುಣರೂ ಆದ ಅನೇಕ ಪಂಡಿತರು ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಧವಿಧವಾದ ಕಟ್ಟು ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಗದ್ಯಪದ್ಯ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿ ದೇಶಸೇವೆಮಾಡಲು ಬಹಳ ಮುಂದು ವರಿಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಪಂಚವು ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ

ಸಹಾಯಮಾಡತಕ್ಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿಮೊದಲಾದ ಸಂಘ ಗಳೂ ವಿಶೇಷ ಪರಿಶ್ರಮ ಪಡುತ್ತಿವೆ. ಆದರೂ ಈಗಿನಕಾಲದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕೃತಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿದ ಒಂದೆರಡು ಘಳಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದುವ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳಂತೆ ಅತ್ಯಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿ ಘನೀಭವಿಸಿರಲದಂತಾಗುತ್ತಿವೆ. ಪುರಾತನ ಕಾವ್ಯಗಳು ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿರುವುದಕ್ಕೂ ಇವುಗಳು ಅತಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ನಶಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಕಾರಣವೇನಿರಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ಗ್ರಂಥಗಳು ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ಬೆಳೆಯಿಸಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸತಕ್ಕವರು ಪ್ರಕೃತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಬೇಕಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಕೃಷ್ಣಕಥಾರಹಸ್ಯವೆಂಬ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಚಮತ್ಕಾರವಾದ ರಸಭಾವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಕಾವ್ಯಗಳಿಗಿರಬೇಕಾದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಾ ದೋಷ ರಹಿತವಾಗಿಯೂ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿ ಜನಕವಾಗಿಯೂ ಉದ್ಭವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಹೃದಯರೂ ರಸಿಕರೂ ಆಗಿರುವ ನಮ್ಮ ಕರ್ಣಾಟ ದೇಶೀಯರೆಲ್ಲರೂ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿ ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಕಂಠಸ್ಥಾನಮಾಡಿ ಕನ್ನಡ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಓದಿ ಅನಂದಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಚಿರಜೀವಿತ್ವವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ನನ್ನ ಶ್ರಮವನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಪಡಿಸಲಿ.

ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಭಗವಂತನು ತನ್ನ ಗುಣಕಥನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅನಂದಿಸುವಂತೆ ಸರ್ವರಿಗೂ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕಾಪಾಡಲಿ ಎಂದು ಆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ.

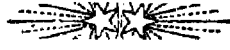
ಇತಿ ಗ್ರಂಥಕರ್ತಾ,
ಜಗ್ಗು ಶಿಂಗರಾಯಾಃ

ಶ್ರೀರಸ್ತು.

ಶ್ರೀಮತೇ ರಾಮಾನುಜಾಯ ಪರಬ್ರಹ್ಮಣೇನಮಃ

ಕೃಷ್ಣಕಥಾರಹಸ್ಯವ್ರಾರಂಭಃ

ಕರ್ನಾಟಕ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಸಹಿತ

ಅವತಾರಿಕೆ—ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಮುಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕವಿಸಮಯಸಿದ್ಧವಾದ ಮಂಗಳವನ್ನು ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಕಥಾನಾಯಕನಾದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ಶ್ರೀಯಸ್ಸನ್ನುಂಟುಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಆಶೀರ್ವಾದವಾದ ಮಂಗಳವನ್ನು ಈ ಮೊದಲನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ.

ಶ್ಲೋಕ

ಶ್ರೀನಾಥಃ ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀಜಗತಾಂ ಸಂರಕ್ಷಣಾರ್ಥಂ ಸ್ವಯಂ |
ಮತ್ಸ್ಯಾದ್ಯದ್ಭುತಮಂಗಳಾವತರಣೋಜಾತೋಯದೂನಾಂ ಕುಲೇ ||
ಯೋಬಾಲ್ಯಾದಪಿಯತ್ನತೋಃ ಸ್ಯಪಲಸೃಷ್ಟಾನ್ಯಾವತಾರೋಚಿತಂ |
ವೃತ್ತಂವಾಸನಯಾಪರಂ ವ್ಯರಚಯತ್ಪೃಷ್ಟ ಸ್ಪಷ್ಟಾ ತು ನಃ || ೧ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಶ್ರೀಯಃಪತಿಯಾಗಿಯೂ ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀತನಗಳಂತೆ ಕರ್ಮಕೃತನಾದ ಶರೀರಗಳನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸುವವನಲ್ಲವಾದರೂ “ಯದಾಯದಾಹಿ ಧರ್ಮಸ್ಯ ..... ತದಾತ್ಮಾನಂ ಸೃಜಾಮ್ಯಹಂ” ಎಂಬಂತೆ ಲೋಕಸಂರಕ್ಷಣೆಗೋಸ್ಕರವೇ ಮತ್ಸ್ಯಕೂರ್ಮಾದ್ಯನೇಕ ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಯದುವಂಶದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನಾಗಿಯೂ ಅವತರಿಸಿ, ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಆನೇಕ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದ ನಾನಾ ವಿಧವಾದ ವಿಚಿತ್ರಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಈ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಬೇ, ತಾನುಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಶುಗಳಂತೆಯೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟರೂ ಹಿಂದಿನಅಭ್ಯಾಸಬಲದಿಂದ ತನಗೆ ತಾನೇ ಹೊರಬೀಳುತ್ತಿರುವ ಆ ಪೂರ್ವಾವತಾರಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೇ ಬಾಲ್ಯಮೊದಲುಗೊಂಡು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದನೋ ಆ ಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸಲಿ ಎಂದುತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯೇ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಪರಮಾತ್ಮನು ತಾನೇ ಪರಾತ್ಪರನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಾಗ

ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ಪರತ್ವ ಸೂಚಕಗಳಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮರೆಮಾಚುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ವರ್ಣಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವೇ? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ—ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನೇ ಒಂದುಕಡೆ ತನ್ನ ಗೆಳೆಯರಾದ ಗೋಪಬಾಲಕರೊಡನೆ “ನಾಹಂದೇವೋನಗಂಧವೋ.... ಅಹಂವೋಬಾಂಧವೋ ಜಾತಃ” ನಾನು ಯಾವ ದೇವಪುರುಷನೂ ಅಲ್ಲವು; ನಿಮ್ಮ ಬಂಧುವಾದ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು, ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದಾಗಿ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶ ಮಾಡುವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮ ಭಕ್ತರಿಗೆ ತನ್ನ ಪರತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸುವುದೂ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಇತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದೂ ಭಗವಂತನ ಇಚ್ಛೆಯಾದುದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯೂ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೀತಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಮತ್ತು ತನ್ನ ಪೂರ್ವಾಪಾರಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮರೆಮಾಚಲು ಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಅಭ್ಯಾಸಬಲದಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಸ್ತೋತ್ರ ರೂಪವಾದ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಹಿಂದಿನ ಅವತಾರಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವಿರುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸಲಾಗುವುದೆಂದು ಈ ಮೊವಲನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೇ ಸೂಚಿಸಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ತನ್ನ ಸಿಕ್ಕ ಸಿತಾಮಹರ ನಾಮಧೇಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಪಠಿಸುವವರಿಗೆ ತನ್ನ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿ ಕೊಡುವುದಲ್ಲದೆ ತಾನು ರಚಿಸಿರುವ ಮತ್ತು ಈಗ ರಚಿಸಲು ತೊಡಗಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳ ಹೆಸರನ್ನೂ ಸೂಚಿಸಿರುತ್ತಾನೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಶ್ರೀಶಿಂಗರಾರ್ಯಸುಕನೇರ್ಮಹಿತಸ್ಯ ಪಾತ್ರೋ |

ನಾರಾಯಣಾರ್ಯತನಯ ಶ್ರುತಶಿಂಗರಾಖ್ಯಃ ||

ಕೃತ್ವಾಹರೇಃ ಕರುಣಯಾ ಯದುಶೈಲಚಂಪೂಂ |

ಬಧ್ನಾತಿ ಕಾವ್ಯಮಿಹ ಕೃಷ್ಣ ಕಥಾರಹಸ್ಯಮ್

|| ೨ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಶ್ಲಾಘ್ಯವಾದ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ, ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಮಾನನೀಯರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದ ಪೂಜ್ಯರಾದ ಶಿಂಗರಾರ್ಯರೆಂಬುವರ ಮೊಮ್ಮಗನೂ, ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ನಾರಾಯಣಾರ್ಯರೆಂಬ ಮಹಾತ್ಮರ ಮಗನೂ ಆದ ಶಿಂಗರಾರ್ಯನೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಈ ಕವಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಕವಿತಾಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಯದುಶೈಲಚಂಪುವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಈಗ ಕೃಷ್ಣ ಕಥಾ ರಹಸ್ಯವೆಂಬ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಲು ಉದ್ಯುಕ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ಅನತಾರಿಕೆ—ಸರ್ವರಿಗೂ ಅಭಿರುಚಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಲರ್ಹವಾದ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥವು ಹೊಂದಿದೆಯೆಂದು ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತೆ.

ಶ್ಲೋಕ

ಸರ್ವಸ್ವಾಮೀತಿ ಶೌರಾವನಿತರನಿಹಿತಾ ಭಕ್ತಿರೇಕಾಸ್ತಿಯೇಷಾಂ |
ಯೇಷಾಂ ನಾ ನವ್ಯಕಾವ್ಯೇ ಲಲಿತಪದತತಿನ್ಯಾಸರನೈಃಸ್ತಿಸಕ್ತಿಃ ||
ಅನ್ಯೈರಸ್ಪೃಷ್ಟಭಾವಾಂ ಸರಸತರಚಮತ್ಕಾರ ಸೂಕ್ತಿಂಚ ಯೇಷಾಂ |
ಶ್ರೋತುಂನಾಂಭಾಃಸ್ತಿ ತೇ ತೇ ನಿದಧತುಹೃದಯೇ ಮತ್ಕೃತಿನಿತ್ಯ
ನೇತಾಂ || ೩ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—“ಮಾಮೇವಯೇಪ್ರಪದ್ಯಂತೇ” “ಮನ್ಮನಾಭವಮದ್ಯಕ್ತಃ ಮದ್ಯಾಜೀಮಾಂನಮಸ್ಕುರು” “ಅನನ್ಯಾಶ್ಚಿಂತಯಂತೋಮಾಂ” ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಗೀತೆಯ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ತಾನೇ ಪರಾತ್ಪರನೆಂದು ಬೋಧಿಸಿರುವಂತೆ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನೇ ಸರ್ವ ಜಗತ್ತಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನೆಂಬ ದೃಢವಾದ ಭಕ್ತಿಯು ಯಾರಿಗೆ ಇದೆಯೋ ಅಂತವರಿಗೂ ಬಹಳ ನವೀನ ಕಾಲದ ಗ್ರಂಥವಾಗಿ ಲಲಿತವಾದ ಪದಶೈಲಿಯಿಂದ ರಾಜಿಸುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದ್ಯಕಾವ್ಯವನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವರಿಗೂ ಅಪೂರ್ವವಾದ ರಸಭಾವ ಚಮತ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಮೆರೆಯುತ್ತಿರುವ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅಭಿರುಚಿಯುಳ್ಳವರಿಗೂ ಸಹ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲವು. ಆದುದರಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅಧಿಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಾಗಿ ಕವಿಯು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಅನತಾರಿಕೆ—ಇನ್ನು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಸರಮಾತ್ಮನ ಸ್ತೋತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವನು ಜನಿಸಿದುದನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಧಿವ್ಯಾಯುಧಾನಿಚ ತಥ್ಯಾದ್ಭುತ ಭೂಷಣಾನಿ |
ಸಂಬಿಭ್ರದೇವನ್ಯವಪುಃ ಕಥಮಾವಿರಾಸೀಃ ||
ತ್ವಂ ನಾಸುದೇವ ಇತಿಸಾಪರತಾಃಪೃಷ್ಠೇತ್ಯ |
ನೂನಂ ಸಮಾಶ್ರಯದಿಹಾಪಿಹರೇಽಥುನಾ ತ್ವಾಂ || ೪ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಎಲೈ ಶ್ರೀಹರಿಯೆ ! ನೀನು ಕೃಷ್ಣನಾಗಿ ಅವತರಿಸುವಾಗ ಶ್ರೀ ರಾಮನೇ ಮೊದಲಾದವರ ಹಾಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಶುಗಳಂತೆ ಜನಿಸದೇ ದಿವ್ಯವಾದ ಶಂಬುಚಕ್ರಾದಿ ಆಯುಧಗಳನ್ನೂ ಕಿರೀಟಕುಂಡಲಕೌಸ್ತುಭವನಮಾಲೆಯೇ ಮೊದ

ಲಾದ ದಿವ್ಯಾಭರಣಗಳನ್ನೂ ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಚತುರ್ಭುಜಗಳೊಡಗೂಡಿ ಮನುಷ್ಯಳಾದ ಆ ದೇವಕೀದೇವಿಯ ಉದರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ಇದೇತಹ ನಿನ್ನ ಲೀಲೆಯು! ಹೀಗೆ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನಿಡಬಹುದೆಂದರೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಸುದೇವನ ಪುತ್ರನಾಗಿ ಜನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ವಾಸುದೇವನೆಂಬ ಹೆಸರು ನಿನಗೆ ಉಂಟಾಯಿತು. ಇನ್ನಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ವೈಕುಂಠವಾಸಿಯಾದ ನಿನ್ನಿಗೆ ಪರವಾಸುದೇವನೆಂದು ಹೆಸರು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಪರತ್ವದೊಡನೆ ಕೂಡಿಕ್ಕೊಂಡಿರುವ ವಾಸುದೇವನಾಗಿಯೇ ಅಂದರೆ ಪರವಾಸುದೇವನಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ ನಿನ್ನಿಗೆ ಪರವಾಸುದೇವನ ಲಕ್ಷಣಗಳಾದ ಶಂಖಚಕ್ರಾದಿ ದಿವ್ಯಾಯುಧ ಧಾರಣವೂ ಕೌಸ್ತುಭವನವಗಾಲಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ದಿವ್ಯಭೂಷಣಾಲಂಕರಣವೂ ಜನಿಸುವಾಗಲೇ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಇದ್ದುದು ಯುಕ್ತವಾಗಿಯೇ ಇದೆ, ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವೈಕುಂಠವಾಸಿಯಾದ ಪರವಾಸುದೇವ ಮೂರ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸುದೇವನಾಗಿ ಅಂದರೆ (ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನಾಗಿ) ಅವತರಿಸಿದನೆಂದೂ ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಜನಿಸಿದ ಕೂಡಲೇ ಗೋಕುಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸೇರಿದ ಸಂಗತಿಯು ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಪಿತ್ರೋಸ್ಸನೀಪಮಪಹಾಯ ಗತಃ ಕೌತಸ್ತ್ವಂ |
 ಹೇಕೃಷ್ಣ ! ಗೋಕುಲಮದೋಶಶುಭಾವ ಏವ ||
 ಬಾಲ್ಯೇಹನಂ ಸುರರಿಪೂನ್ರಭುನಾಯಕೋಽಹಂ |
 ಪಿತ್ರೋಃಸರೋಕ್ಷಮಿತಿ ತದ್ವದಿಹೋದ್ಯತೋಽಸಿ || ೫ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಎಲೈ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನೇ, ನೀನು ಅವತರಿಸಿದ ಕೂಡಲೇ ಹೆತ್ತ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳಾದ ವಸುದೇವ ದೇವಕಿಯರ ಸಮೀಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಗೋಕುಲವೆಂಬ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸೇರಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ಅದೇತಕ್ಕೆ ಹಾಗೆ ಹೋಗಿ ಸೇರಿದೆಯೆಂದರೆ ನೀನು ಶ್ರೀರಾಮನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ್ದಾಗ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ತಂದೆತಾಯಿಗಳ ಸಮೀಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಿತ್ಪಾಮಿತ್ರ ಋಷಿಯೊಡನೆ ಆರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆ. ಆದರಂತೆಯೇ ಈಗಲೂ ತಂದೆತಾಯಿಗಳ ಸಮೀಪವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ರಾಕ್ಷಸಸಂಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿ ಗೋಕುಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸೇರಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದಂತೆಯೇ ಈಗಲೂ ಮಾಡುವನೆಂದು ಎರಡು ಅವತಾರಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಹೋಲಿಸಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಅನತಾಲಿಕೆ—ಮುಂದಿನ ಎರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಪೂತನಾಸಂಹಾರವು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಸ್ತನ್ಯಂ ಪ್ರದಾತುಮಬಲಾಂ ಸಮುಪಾಗತಾಂ ಪ್ರಾಕ್ |
 ಕ್ಷೀರಂ ಪಿಬ್ನ್ ಸಮವಧೀರ್ಯದುನಾಥ ಕಸ್ಮಾತ್ ||
 ಆದೌ ನಿಹತ್ಯವನಿತಾಂ ರಘುನಾಯಕೋಽಹಂ |
 ಪ್ರಾಪಂಸದಾವಿಜಯಮಿತ್ಯಧುನಾಃ ಸ್ಯವರ್ಕಿಂ || ೬ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಯದುನಾಯಕನಾದ ಕೃಷ್ಣನೇ! ಎಳೆಯ ಮಗುವಾದ ನಿನಗೆ ಎದೆಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಬಂದಿದ್ದ ಆ ಹೆಂಗಸನ್ನು (ಪೂತನಿಯನ್ನು) ಹಾಲು ಕುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೆಯೇ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಸಂಹರಿಸಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ನೀನು ಆದೇ ತಕ್ಕ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿರಬಹುದೆಂದರೆ, ಶ್ರೀ ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸಸಂಹಾರಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದಾಗ ಮೊದಲು ತಾಟಕೆಯೆಂಬ ಹೆಂಗಸನ್ನು ನಾನು ಸಂಹರಿಸಿದುದರಿಂದಲೇ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಬಲಿಷ್ಠರಾದ ಆನೆಕ ದುಷ್ಟರಾಕ್ಷಸರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕೊಂದು ಜಯಶೀಲ ನಾದೆನು. ಪ್ರಕೃತ ಈ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಆನೆಕ ರಾಕ್ಷಸಸಂಹಾರವಾಗ ಬೇಕಾಗಿದೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದಂತೆ ಈಗಲೂ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ಒಬ್ಬ ಹೆಂಗಸನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದರೆ ನನಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ವಿಜಯ ಸ್ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ, ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿ ನೀನು ಈಗ ಪೂತನಿಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀ ರಾಮಾವತಾರದ ಕಾರ್ಯಾನುಕರಣವೇ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಸ್ತನೇ ನ್ಯಸ್ಯ ಮುಖಂಕೃಷ್ಣ! ತ್ವಂಕಥಂಪೂತನಾಮಹ |
 ನಖೇನ ಹತಶತ್ರೋಸ್ತೇ ಮುಖೇನಾರಿವಧಃಕ್ಷಮಃ || ೭ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಎಲೈ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನೇ, ಪೂತನಿಯು ಸ್ತನದಲ್ಲಿ ಬಾಯನ್ನಿಟ್ಟು ಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವಳ ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ಹೀರಿ ಸಂಹರಿಸಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ನಿನ್ನಿಗೂಸಾದ ಇನ್ನಾವ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತಾನೇ ಈ ಕಾರ್ಯವು ಸಾಧ್ಯವಾದೀತು? ಆದರೆ ನಿನಗೆ ಮಾತ್ರ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಶ್ರಮವಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ—ಹಿಂದೆ ಬಂದಾನೊಂದುಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀನು ಕೈಯುಗುರುಗಳಿಂದಲೇ ಒಬ್ಬ ಶತ್ರುವಿನ ಎದೆಯನ್ನು ಸೀಳಿ ಸಂಹರಿಸಿರುವೆ; ಈಗ ಬಾಯಿಂದ ಈ ಪೂತನಿಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದುದು ಏನೂ ಅತಿಶಯವಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನರ ಸಿಂಹಾವತಾರದ ಸ್ಮರಣವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದೆ. ಮತ್ತೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವ ಶಕ್ತನೆಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶಕಟಾಸುರಸಂಹಾರವು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುವುದು.

ಶ್ಲೋ|| ಚೂರ್ಣಾಚಕರ್ಥ ಶಕಟಂನಿಕಟಂಗತಂತ್ವಂ |

ಡಿಂಭತ್ವ ಏವ ಬತ ದುಸ್ಸಹಚೇಷ್ಟಿತೋಽಸಿ ||

ಶ್ರೀನಾಥ ! ಸತ್ರರಥನಾಥತಥಾಯ ಮಹ್ಯ |

ಮೇತನ್ನರೋಚತ ಇತಿ ವ್ಯಭಿನಃಕಿಮೇವಂ

|| ೮ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಶ್ರೀನಾಥನಾದ ಎಲೈ ಕೃಷ್ಣನೇ, ನೀನು ಎಳೆಗೂಸಾಗಿರುವಾಗಲೇ ನಿನ್ನ ಕಾಲಿನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಕಟವನ್ನು ಅಂದರೆ (ಒಂದುಬಂಡಿಯನ್ನು) ಶಕಟಾಸುರನನ್ನು ಪುಡಿಪುಡಿ ಮಾಡಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ನಿನ್ನ ತುಂಟತನವನ್ನು ಯಾರು ತಾನೇ ಸಹಿಸಬಲ್ಲರು? ಅಥವಾ ನೀನು ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದುದು ಯುಕ್ತವೇ ಸರಿ. ಏಕೆಂದರೆ—ಸಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಗರುಡನ ಮೇಲೆ ಅಂತರಕ್ಷದಲ್ಲಿದ್ದ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನನಗೆ ಇಂಥಾ ತುಚ್ಛವಾದ ಶಕಟವು ಇಷ್ಟಪಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ತಿರಸ್ಕಾರಭಾವದಿಂದ ಇದನ್ನು ಆ ರೀತಿ ಧ್ವಂಸಮಾಡಿರುತ್ತೀಯೆ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ವೈಕುಂಠಲೋಕದಲ್ಲಿ “ದಾಸಸ್ವಖಾನಾಹನಮಾಸನಂಧ್ವಜೋ ಯಸ್ತೇ ವಿತಾನಂವ್ಯಜನಂ ತ್ರಯೀಮಯಃ” ಎಂದು ಸರ್ವವಿಧಸೇನೆಮಾಡಲು ಸಮರ್ಥನಾದ ಗರುಡನೇ ವಾಹನವಾಗಿದ್ದ ಪೂರ್ವವಿಷಯವು ಜ್ಞಾಪಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಈ ಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನು ಅನನ್ಯಸಾಧಾರಣಗಳಾದ ದಿವ್ಯೋಪಕರಣಗಳುಳ್ಳವನೆಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತೆ.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಇನ್ನು ಮುಂದಿನ ಐದು ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಕಾಲಿನ ಹೆಚ್ಚಿಟ್ಟನ್ನು ಚುಂಬಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯವು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಸಾದಾಂಗುಷ್ಯಂ ಸತತಮುಪಿಶೇ ಚುಂಬತೋ ಬಾಲಲೀಲಾ |

ಮಾತೋಕ್ಯೈವಂಮನಸಿಕಲಯೇ ಕೃಷ್ಣಮಾಯಾಕಿಶೋರ ||

ಆಕ್ರಮ್ಯಾಂಘ್ರೇ! ಭುವನಮಖಿಲಂಮಾಂಬಲೇಸ್ಸಾವಿದಲ್ಲಂ |

ಹಂತಾಕಾರ್ಷಿಃಪುನರಪಿ ತಥಾ ಮಾಚರೇತಿ ಬ್ರವೀಷಿ || ೯ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಎಲೈ ಕಪಟ ಶಿಶುವಾದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನೇ! ಎಳೆ ಮಕ್ಕಳು ಆಟಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ಕಾಲಿನ ಬೆರಳನ್ನು ಚೀಪುವಂತೆ ನೀನೂ ಸಹ ಚುಂಬಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪಾದವನ್ನು ಬಾಯಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ನನಗೆ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಭಾವನೆಯುಂಟಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅದೇನೆಂದರೆ—ನೀನು ನಿನ್ನ ಪಾದವನ್ನು ಕುರಿತು ಎಲೈ ಪಾದವೇ! ನಾನು ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನಾಗಿದ್ದಾಗ ಮೂರು ಲೋಕ

ಗಳನ್ನೂ ಆಕ್ರಮಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿಟ್ಟು ನಿನ್ನ ಇಷ್ಟದಂತೆ ನಡೆಸಿದುದರಿಂದ ಸಾತಾಳದಲ್ಲಿ ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಮನೆಯ ಕಾವಲುಗಾರನಂತೆ ಇರಬೇಕಾದ ಸ್ಥಿತಿಯು ನನಗೆ ಬಂದಿತು. ಪುನಃ ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಳಿಯ ಬೇಕೆಂದು ಆಶಿಸಿಟ್ಟು ನನ್ನನ್ನು ಹಿಂದಿನಂತೆ ಇತರರ ಮನೆಯ ಕಾವಲುಗಾರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಡ ಕಂಡೆಯಾ, ಎಂದು ಪಾದವನ್ನು ಕೂರಿತು ಹೇಳುತ್ತಿರುವೆಯಾಗಿ ಭಾವನೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಇದೇ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಹಿಂದೆ ವಾಮನ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ಕೂರಿತು ಮೂರಡಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಯಾಚಿಸಿದಾಗ ಪರಮಭಕ್ತನಾದ ಆ ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ತನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ಅಪಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ವಿಷ್ಣುವು ಈ ರೀತಿ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಬಂದಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನೇ ಸಮರ್ಪಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ದೃಢಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಭೂವ್ಯಾಕಾಶಗಳೆರಡನ್ನೂ ಎರಡು ಪಾದದಿಂದ ಅಳಿಯಲು ಅವನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಮತ್ತೊಂದು ಅಡಿಯನ್ನಿಡಲು ತನ್ನ ಶಿರಸ್ಸನ್ನೇ ಒಡ್ಡಿದನಷ್ಟೆ, ಇಂಥಾ ಭಕ್ತಿಯೇ ಮನೆಯಾದ ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಇಷ್ಟಾನುಸಾರವಾಗಿ ಆತನಿಗೆ ದರ್ಶನಕೊಡಲು ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಾತಾಳಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆತನ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಕೊಂಡಿರುವನು ಎಂಬ ಪುರಾಣ ಕಥೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅನುಸಂಧಾನಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಹಿಂದೆ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಾವತಾರವನ್ನು ತಾಳಿದ್ದುದು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ತನ್ನ ಭಕ್ತೋತ್ತಮರ ಇಷ್ಟವನ್ನು ಸಲಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಾನು ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಕೆಲಸವನ್ನಾದರೂ ಮಾಡುವನೆಂದು ತತ್ಪವು.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಪರಮಾತ್ಮನು ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ತನ್ನನ್ನೇ ಅವನಿಗಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದರೂ ಆತನನ್ನು ಸಾತಾಳಕ್ಕೆ ತುಳಿದು ವಂಚಿಸಿದುದಕ್ಕಾಗಿ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪಟ್ಟು ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಭಕ್ತರಿಗೆ ನೋಸಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಪಾದಕ್ಕೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳುವನೆಂದು ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗುತ್ತೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಬಲಿನೃಪತಿಮಿವಾನ್ಯಂಭಕ್ತವರ್ಗಂ ಪುರೇವ |
ಕ್ವಚಿದಪಿ ನಯ ಮಾಭೋಃಪಾದಸಾತಾಳಲೋಕಂ ||
ಇತಿಕಿಮು ವದಸಿ ತ್ವಂಪೂರ್ವಕೃತ್ಯೇನುತಾಪಾತ್ |
ಶರಣಮುಸಗತಾನಾಂ ರಕ್ಷಣಾಪೇಕ್ಷ! ಶೌರೇ || ೧೦ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಎಲೈ ಪಾದವೇ, ಪರಮಭಕ್ತನಾದ ಆ ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಂಚಿಸಿ ಸಾತಾಳಕ್ಕೆ ತುಳಿದು ದಾಯಿತು. ನಮ್ಮನ್ನಾಶ್ರಯಿಸುವ ಭಕ್ತರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದೇ ಮುಖ್ಯಕಾರ್ಯವಾಗಿರುವಾಗ ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ಸಾತಾಳಕ್ಕೆ ಮೆಟ್ಟಿದುದಕ್ಕಾಗಿ ಈಗಲೂ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ

ಪಡುತ್ತಿದೇನೆ. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಇನ್ಯಾವ ಭಕ್ತರನ್ನೂ ವಂಚಿಸಬೇಡವೆಂದು ಪಾದವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತಿರುವೆಯೋ ಎಂಬಂತೆಯೂ ತೋರುತ್ತದೆ, ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಾವತಾರವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆಶ್ರಿತರಕ್ಷಣದಲ್ಲೇ ಯಾವಾಗಲೂ ನಿರತನಾಗಿರುವನೆಂಬುವುದನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತೆ.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಅಂಗುಷ್ಠಚುಂಬನವೇ ಭಾವಾಂತರದಿಂದ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಪುರೇವ ಲೋಕಾಕ್ರಮಣೇ ಯದಿಸ್ಯಾ |

ದಾಶಾ ತನಾಂಘ್ರೇ ! ವದನೇ ಮದೀಯೇ ||

ಸಂದರ್ಶಯಾಮ್ಯತ್ರೇ ವಿನಾನ್ಯಯಾಚ್ಛಾಂ |

ಕ್ರಮಸ್ವಲೋಕಾನಿತಿ ಕಿಂ ಬ್ರವೀಷಿ

|| ೧೧ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಎಲೈ ಪಾದವೇ, ಹಿಂದಿನಂತೆ ಲೋಕಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಆಕ್ರಮಿಸಬೇಕೆಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆಯು ನಿನಗೆ ಈಗಲೂ ಇರುವುದಾದರೆ ನಾನೊಂದು ಸುಲಭವಾದ ಉಪಾಯವನ್ನು ಹೇಳುವೆನು ಅದರಂತೆ ಮಾಡುವೆಯಾದರೆ ನಿನ್ನ ಇಷ್ಟವೂ ನೆರವೇರುವುದು. ನನಗೆ ಶ್ರಮವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲವು, ಅದೇನಂದರೆ—ಇಗೋ ನನ್ನ ಬಾಯಲ್ಲಿಯೇ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕಗಳೂ ಕಾಣುತ್ತಿರುವುವು. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಲೋಕಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಆಕ್ರಮಿಸು, ಇದರಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ಯಾಚಿಸುವ ಶ್ರಮವು ತಪ್ಪುವುದು. ಹೀಗೆಂದು ನಿನ್ನ ಬಾಯಲ್ಲಿರುವ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಪಾದಕ್ಕೆ ತೋರಿಸಿಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪಾದವನ್ನು ಬಾಯಿಯ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿರುವೆಯೋ ಎಂಬಂತೆಯೂ ತೋರುತ್ತದೆ, ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಾವತಾರವು ಸೂಚಿಸಿದೆ, ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನೇ ವಿರಾಟ್ಟು ರುಷನೆಂಬುವುದು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಪಾದಚುಂಬನವೇ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಲಾಲಾಜಲಾಸಾರಸರಂಪರಾಭಿ |

ಪಾದಾಂಬುಜಂ ವೃಷ್ಟಿ ಕುಲೇಂದ್ರ ಸಿಂಚ್ಛ ||

ವಸುಂಧರಾಯಾಮಪಿ ಕಾಮಪಿ ತ್ವಂ |

ಗಂಗಾನದೀಂಸ್ರಷ್ಟು ಮಿಹೋದ್ಯತಃಕಿಂ

|| ೧೨ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ವೃಷ್ಟಿವಂಶೋದ್ಧಾರಕನಾದ ಎಲೈ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನೇ! ನೀನು ಕಮಲದಂತೆ ಕೋಮಲವಾದ ಪಾದವನ್ನು ಸುಕುಮಾರಗಳಾದ ಎರಡು ಪುಟ್ಟ

ಕೃಗಳಿಂದಲೂ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಸವಿನೋಡುತ್ತಾ ಇರುವಾಗ ನಿನ್ನ ಬಾಯಿಂದ ಧಾರೆಯಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಜೊಲ್ಲು ಆ ಪಾದಕಮಲದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಪ್ರವಾಹದಂತೆ ಹರಿದು ಬರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಪರಮದಯಾಳು ವಾದ ನೀನು ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಅದ್ಭುತಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಗಂಗಾನದಿಯೊಂದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಉದ್ಧಾರಮಾಡೋಣವೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಈ ರೀತಿ ಪಾದ ಕಮಲವನ್ನು ಲಾಲಾರಸದಿಂದ ನೆನಸುತ್ತಿರುವೆಯೋ ಎಂಬಂತೆಯೂ ತೋರುತ್ತದೆ. ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಊರ್ಧ್ವ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನೀಡಿದ ಪಾದವು ಸತ್ಯಲೋಕದ ವರೆಗೂ ಹೋಗಲು ಅಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಮುಖನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆ ಪಾದವನ್ನು ತನ್ನ ಕಮಂಡಲುವಿನ ತೀರ್ಥದಿಂದ ತೊಳೆದನು. ಅದೇ ಗಂಗಾನದಿಯಾಯಿತೆಂಬ ಪುರಾಣಕಥೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅನುಸಂಧಾನಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಾವತಾರದ ಸ್ಮರಣೆಯು ಸೂಚಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸತ್ಯೋತ್ತಮನೂ, ಪರಮಪಾವನನೂ ಎಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅನತಾರಿಕೆ—ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಪಾದಚುಂಬನವೇ ಭಾವಾಂತರದಿಂದ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಶಿಲಾಮಪಿ ಪುರಾಕರೋತ್ಪರಣ ಸೌಮ್ಯಸೀಮಂತಿನೀಂ |
 ತತಸ್ತ್ವಯಿ ರಹಸ್ಯಹಂ ಮುಹುರಿಹ ಬ್ರವೀನ್ಯಾನತಃ ||
 ಅನೇಕತತಯೌವತ್ಯೈರ್ಮಮ ಸದಾ ರಿರಂಸೋರ್ಭವಾಂ |
 ಸ್ತಥಾಪ್ರತಿಸದಂಕರೋತ್ಪಿತಿ ಚ ಕಿಂನುನಾಯಾಚಸೇ ||೧೩||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಎಲೈ ಯದುಕುಮಾರನೆ, ನೀನು ಪಾದಕಮಲವನ್ನು ಬಾಯಿಯ ಸವಿಸಾಸದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಗ್ಗಿ ಚುಂಬಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಭಾವನೆಯುಂಟಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅದೇನೆಂದರೆ—ಅಸಂಖ್ಯಾತರಾದ ಯುವತಿಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮರಸವನ್ನು ಬೀರಿ ಅವರೊಡನೆ ಸರ್ವದಾ ರಮಿಸುತ್ತಿರಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲವುಳ್ಳ ಬಹಳ ಕಾಮುಕನಾದ ನೀನು ನಿನ್ನ ಪಾದಕಮಲದ ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವೆಯಾದುದರಿಂದ ಆ ಪಾದಕಮಲವನ್ನೇ ಕುರಿತು ಎಲೈ ಪಾದವೇ ಹಿಂದೆ ನೀನು ಒಂದಾನೊಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಲ್ಲನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಅದನ್ನು ಒಬ್ಬ ಸುಂದರಿ (ಅಹಲೈ) ಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುತ್ತೀಯೆ, ಆದುದರಿಂದಲೇ ಈಗ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುವೆನು. ಏನೆಂದರೆ—ನಾನು ಸಂಚರಿಸುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಸ್ಪರ್ಶಿಸುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಲ್ಲನ್ನೂ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀರತ್ನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಡುವೆಯೇ ಆದರೆ ಅನೇಕ ಸಹಸ್ರ ಯುವತಿ

ಯರಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ರಮಿಸಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲವುಳ್ಳ ನನ್ನ ಇಷ್ಟವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿಕೊಡೆಂದು ಪಾದವನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾಚಿಸುತ್ತಿರುವೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ರಾಮಾವತಾರದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ಪಾದಕ್ಕೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಸೋಕುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಲ್ಲನ್ನೂ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಡೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರ ರಹಸ್ಯಾರ್ಥವೇನೆಂದರೆ—'ಪತಿವಿಶ್ವಸ್ಯ' ಎನ್ನುವಂತೆ ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳಿಗೂ ಈ ಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪತಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ಇವನು ಪತ್ನಿಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸಮಸ್ತ ಚೇತನಗಳಿಗೂ ಸ್ವತಃ ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಆದನ್ನರಿಯದೆ ಅಜ್ಞಾನಾವೃತ್ತರಾಗಿ ಕಲ್ಲಿಗೆ ಸಮಾನರಾದ ಚೇತನರನ್ನೂ ಉದ್ಧರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಪರಮ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಪಾದವನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಾದರೂ ಸರಿ ನಿನ್ನ ಸಂಬಂಧವಾದ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ವಿಮುಖರಾಗಿರುವ ಮೂಢಚೇತನರನ್ನೂ ಕೂಡ ನಮಗೆ ಭಕ್ತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಡೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದಾನೆಂದು ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಇನ್ನು ಮುಂದಿನ ಮೂರು ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಯಶೋದೆಯು ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಹಗ್ಗದಿಂದ ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿದ ವಿಷಯವು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋಕ

ಬದ್ಧಾನಾಂಜಗತಾಂಸ್ಥಲಂತ್ರಿಹಕೃತಂಕುಕ್ಷ್ಯಂತರೇ ಶ್ರೀಪತೇ |
 ನೋಕ್ಷಸ್ಥಾನಮಿದಂ ಪದಾಂಬುಜಮಿತಿ ಪ್ರಖ್ಯಾಪಯಂತೀನ್ಯಣಾಂ ||
 ನೂತಾ ತೇ ಸುತವತ್ಸಲಾಃಪಿ ಪದಯೋರ್ಬಂಧಂವಿನೈವಾಸಕೃ |
 ತ್ವಚ್ಚೇಷ್ಟಾಸು ಬಬಂಧ ಹಂತ ಸುದೃಢಂ ದಾಮೋದರಂ
 ಕೋಮಲಂ || ೧೪ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಶ್ರೀಯಃಪತಿಯಾದ ಎಲೈ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನೇ, ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಬಹಳ ಚೇಷ್ಟೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ನಿನ್ನ ಹಾವಳಿಯನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದೆ ಯಶೋದಾ ದೇವಿಯು ಹಗ್ಗದಿಂದ ಒರಳುಮರಕ್ಕೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಕಟ್ಟಿಹಾಕುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಕಾಲಿಗೆ ಹಗ್ಗವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದೇ ಅತಿಮೃದುವಾದ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನೇಕೆ ಹಗ್ಗದಿಂದ ಬಿಗಿದಳೆಂದರೆ, ಚತುರ್ದಶ ಭುವನಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಮಸ್ತ ಚೇತನಗಳೂ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಸಾರ ಬದ್ಧ ಚೇತನರು ಅಥವಾ (ಬದ್ಧರು) ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅಂಥ ಬದ್ಧರಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಚತುರ್ದಶ ಭುವನಕ್ಕೂ ಈ ಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನ ಜಠರವೇ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬದ್ಧರು ವಾಸಮಾಡುವ ಸ್ಥಾನವಾದ ಈ ಜಠರವು ಬದ್ಧಸ್ಥಾನವಾಯಿತು. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಲೋಕಕ್ಕೆಲ್ಲ ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ

ಗಿಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಯಶೋದೆಯು ಆ ಉದರವನ್ನು ಹಗ್ಗದಿಂದ ಕಟ್ಟಿ ಬದ್ಧಸ್ಥಾನವನ್ನಾಗಿಯೇ ಮಾಡಿದಳು. ಬದ್ಧಸ್ಥಾನವೆಂದರೆ—ಬದ್ಧಚೇತನರಿರುವ ಸ್ಥಾನ, ಕಟ್ಟಿ ಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶ, ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನಿನ್ನ ಪಾದಗಳು ಮೋಕ್ಷಸ್ಥಾನವೆಂಬುದನ್ನೂ ಯಶೋದೆಯು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದಳು. ಹೇಗೆಂದರೆ—ಮೋಕ್ಷಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಆಶ್ರಯಿಸುವವರಿಗೆ ನಿನ್ನ ಪಾದವು ಮಂತ್ರಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಇದು ಮೋಕ್ಷಸ್ಥಾನವಾಯಿತು. ಮೋಕ್ಷಸ್ಥಾನವೆಂದರೆ—ಕಟ್ಟಿದ ಬಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ನಿನ್ನ ತಾಯಿಯಾದ ಯಶೋದಾದೇವಿಯು ಬದ್ಧಸ್ಥಾನ, ಮೋಕ್ಷಸ್ಥಾನಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಮಸ್ತರಿಗೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೀಗೆ ನಿನ್ನ ಜಠರವನ್ನು ಹಗ್ಗದಿಂದ ಕಟ್ಟಿ ನಿನ್ನ ಪಾದವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಟ್ಟಳೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಜಠರದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಮೋಕ್ಷದಾಯಕನಾದ ಭಗವಂತನೇ ಯಶೋದೆಗೆ ಈಗ ಪುತ್ರನಂತೆ ಜನಿಸಿದ್ದಾನೆಂಬ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪೂರ್ವಸ್ವರೂಪವು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸೌಲಭ್ಯಗುಣವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಉದರಬಂಧನವೇ ಪ್ರಕಾರಾಂತರದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಅಸ್ಯೈವ ನಾಭೌ ಕಮಲಂ ಸನಾಳಂ|

ಸ್ವರೋದಭೂದದ್ಯಯದಿ ಪ್ರರೋಹೇತ್||

ಪೀಡಾ ಭವೇದಿತ್ಯುದರಂ ಕಿಮೇಷಾ|

ಚೇಷ್ಟೋಪರೋಧಚ್ಚಲತೋ ಬಬಂಧ

|| ೧೧ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಪ್ರಳಯಾಂತದಲ್ಲಿ ಜಲರಾಶಿಯ ಮಧ್ಯೆ ವಟಪತ್ರದ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿದ್ದ ಇದೇ ಮಗುವಿನ ಹೊಕ್ಕುಳಿಂದ ದೊಡ್ಡ ನಾಕದೊಡಗೂಡಿ ಅದ್ಭುತಾಕಾರವಾದ ಒಂದು ಕಮಲವು ಹುಟ್ಟಿದ್ದಿತು. ಅದರಂತೆಯೇ ಈಗಲೂ ಮಕುವಾರನಾದ ಈ ಮಗುವಿನ ಹೊಕ್ಕುಳಿಂದ ಕಮಲವು ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಎಳೆಗೂಸಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟವಾದೀತೋ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಪುತ್ರಪ್ರೇಮವುಳ್ಳ ಯಶೋದೆಯು ನಿನ್ನ ಚೇಷ್ಟೆಯನ್ನು ತಡೆಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ನೆಪದಿಂದ ಕಮಲವು ಹುಟ್ಟಿದೇ ಇರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಿನ್ನ ಹೆಕ್ಕುಳಿನ ಮೇಲೆ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಹಗ್ಗದಿಂದ ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಣನಾದ ವಟಪತ್ರಶಾಯಿಯಾದ ಸ್ಮರನಾಭನೇ ಈಗ ಕೃಷ್ಣನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿರುವನೆಂಬ ಪೂರ್ವಸ್ವರೂಪದ ಸ್ಮರಣೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಟಪತ್ರ ಶಾಯಿಯಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ

ಈ ಕೃಷ್ಣನೆಂದು ಯಶೋದೆಯು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ 'ಮಮಮಾಯಾದುರತ್ಯಯಾ' ಎಂಬಂತೆ ಈ ಕೃಷ್ಣ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಾಯೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಈ ಮಗುವಿಗೆ ತಾನೇ ರಕ್ಷಕಳೆಂದು ಯಶೋದೆಯು ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಮುಗ್ಧಳಾಗುತ್ತಿದ್ದಳೆಂದು ರಹಸ್ಯವು.

ಅನತಾರಿಕೆ—ಪೂರ್ವ ವಿಷಯವೇ ಭಾವಾಂತರದಿಂದ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ತನುವಲಗ್ನಜುಷಾ ಶಿಶುನೋದರೇ |

ಕಥಮಾಹೋ ದ್ರಿಯತೇಽಖಿಲವಿಷ್ವವಂ ||

ಇತಿಭಯಾಕುಲಯಾತುಯಶೋದಯಾ |

ಜಠರಬಂಧನಮಾಚರಿತಂ ಧ್ರುವಂ

|| ೧೬ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ನಿನ್ನ ತಾಯಿಯಾದ ಯಶೋದೆಯು ನಿನ್ನ ಜಠರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣವೂ ಇರುವುದು. ಅದೇನೆಂದರೆ—ಬಹಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ನಡುವುಳ್ಳ ಈ ಚಿಕ್ಕ ಮಗುವು ತನ್ನ ಜಠರದಲ್ಲಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿರಬಲ್ಲದು? ಹೀಗೆ ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಬಹಳ ತೆಳ್ಳಗಿರುವ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಏನಾದರೂ ಅಸಾಯವುಂಟಾಗಬಹುದೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಭಯಭ್ರಾಂತಳಾದ ಯಶೋದೆಯು ನಿನ್ನ ನಡುವಿಗೆ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಹಗ್ಗದಿಂದ ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಬಿಗಿದಿರುವಳೆಂಥು ತೋರುತ್ತದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಭಗವಂತನ ಸೌಲಭ್ಯವೂ ಮಾಯಾನ್ಯಾಸಾರವೂ ಸಕಲ ಜಗದಾಧಾರಕತ್ವವೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅನತಾರಿಕೆ—ಮುಂದಿನ ನಾಲ್ಕು ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಯಮಳಾ ಜುಂಫನ (ಜೋಡಿಯಾಗಿದ್ದ ಮತ್ತಿ ಮರ) ವನ್ನು ಮುರಿದ ಸಂಗತಿಯು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಸುಗ್ರೀವನಿಸ್ರಂಭಕೃತೇ ರಮೇಶ |

ನೃಪಾತಯಸ್ತುಂ ಕಿಲ ಸಪ್ತಸಾಲಾಃ ||

ಅದ್ಯಾಪಿ ತದ್ವ್ಯಾಸನಯೈವ ಸಾಲ |

ಯುಗ್ಮಂವ್ಯಭಾಂಕ್ಷೀಶ್ಮಿಶುಲೀಲಯೈವ

|| ೧೭ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಲಕ್ಷ್ಮೀರಮಣನಾದ ಎಲೈ ಕೃಷ್ಣನೇ! ಯಶೋದೆಯು ನಿನ್ನನ್ನು ಬರಳುಮರಕ್ಕೆ ಹಗ್ಗದಿಂದ ಕಟ್ಟಿಹಾಕಲು ನೀನು ಅಳುತ್ತಾ, ಆಡುತ್ತಾ, ಅಂಬೆಗಾಲಿಕ್ಕುತ್ತಾ ಆ ಬರಳುಮರವನ್ನೇ ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಮನೆಯ ಸವಿಾಪದಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಯಾಗಿ ಬಿಳಿದಿದ್ದ ಎರಡು ಮತ್ತೀಮರಗಳ ನಡುವೆ ನುಗ್ಗಿ

ಬರುವಾಗ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡ ಆ ಬರಳುಮರವನ್ನು ಎಳೆಯುವ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಮತ್ತೀಮರಗಳನ್ನೇ ಉರುಳಿಸಿದೆಯಲ್ಲವೇ ಇದೇನು ನಿನ್ನ ಅದ್ಭುತಶಕ್ತಿಯೋ ಅಂದರೆ, ನೀನು ಹಿಂದೆ ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ವಾಲಿಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ತನಗಿದೆಯೆಂದು ನಿನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತನಾದ ಸುಗ್ರೀವನಿಗೆ ತೋರಿಸಿ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ವಾಲಿಯಿಂದಲೂ ಭೇದಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಏಳು ವೃಕ್ಷಗಳನ್ನೂ ಕೆಡವಿದ್ದೆ. ಆ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದಲೇ ಈಗ ಈ ಎರಡು ಮರಗಳನ್ನೂ ಮಕ್ಕಳಾಟದಿಂದಲೇ ಉರುಳಿಸಿದೆಯೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ರಾಮಾವತಾರ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರಗಳೆರಡರ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಭಗವಂತನ ವಿಚಿತ್ರ ಶಕ್ತಿಯು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತೆ.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಯಮಳಾಜುನ ಭಂಗವೇ ಭಾವಾಂತರದಿಂದ ಈ ಶ್ಲೋಕ ದಲ್ಲಿಯೂ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತೆ.

ಶ್ಲೋ|| ವಟಿಪತ್ರಪೀನ ಶಯನಾಯ ಜಾಯತೇ |

ಪ್ರಳಯೇಷು ತೇಷು ಜಲಧೌ ಮಮಪ್ರಿಯಂ ||

ಅಮುನಾಃಜುನದ್ರೂಯುಗಳೇನ ಕಿಂ ಫಲಂ |

ಭವತೀತಿ ನೂನಮಭಿನಶ್ಚಿಲೋಽಥವಾ || ೧೮ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಎಳೆಗೂಸಾದ ಎಳ್ಳೆ ಕೃಷ್ಣನೆ, ಅಥವಾ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣ ದಿಂದ ಆ ಮತ್ತೀಮರಗಳನ್ನು ನೀನು ಮುರಿದಿರಬಹುದು. ಅದೇನಂದರೆ—ಮಹಾ ಪ್ರಳಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಆಲದೆಲೆಯ ಮೇಲೆ ನಾನು ಯಾವಾಗಲೂ ಮಲಗುತ್ತೇನೆಯಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಆಲದೆಲೆಯೇ ನನಗೆ ಬಹಳ ಇಷ್ಟವಾದುದು. ಮತ್ತು ಮತ್ತೀಯಮರದಿಂದ ನನಗೇನೂ ಉಪಯೋಗವುಂಟಾಗಿಲ್ಲವು ಅದುದರಿಂದ ಈ ಮರಗಳೇ ಕಿಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ನೀನು ಈಗ ಈ ಮತ್ತೀಮರಗಳನ್ನು ಮುರಿದು ಹಾಕಿದೆಯೋ ಏನೋ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ವಟಿಪತ್ರ ಶಾಯಿಯೇ ಈಗ ಕೃಷ್ಣನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿರುವನೆಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

—ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಕಾರ್ಯವೇ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಭಾವಾಂ ತರದಿಂದ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಯಾಚಿಷ್ಯಮಾಣಂ ಪ್ರಿಯಯಾ ಸುರಾಣಾಂ |

ತರುಂ ತದಾನೀಂ ತರಸೈವ ಲಪ್ಸ್ಯೇ ||

ಕಿಮುಜುನಾನೋಕಹತಃ ಫಲಂಸ್ಯಾ |

ದಿತಿವ್ಯಭಾಂಕ್ಷೀಃಕಿಮು ನಂದಸೂನೋ || ೧೯ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ನಂದಕುಮಾರನಾಶ ಶ್ರೀಹರಿಯೆ, ನೀನು ಯಮಳಾಜುನ ವ್ಯಕ್ತವನ್ನು ಮರಿಯಲು ಮತ್ತೀನು ಕಾರಣವೆಂದರೆ—ನಾನು ಮುಂದೆ ಪ್ರಾಪ್ತ ವಯಸ್ಕನಾಗಿ ಸತ್ಯಭಾಮೆಯನ್ನು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡಮೇಲೆ ದೇವಲೋಕದ ನಂದನವನದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಪಾರಿಜಾತ ವ್ಯಕ್ತವನ್ನು ತನಗೆ ತಂದುಕೊಡೆಂದು ಅವಳು ಬೇಡುವಾಗ ಅವಳ ಇಷ್ಟಾನುಸಾರವಾಗಿ ಆ ಮರವನ್ನೂ ಸಹ ನಾನು ನಿರಾಯಾಸ ವಾಗಿ ತಂದುಕೊಡಲು ಸಮರ್ಥನಾಗಿರುವೆನು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಈ ಮತ್ತಿಮರದಿಂದ ನನಗೇನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲವು, ಎಂದು ನೀನು ಯೋಚಿಸಿ ಇದನ್ನು ಉರುಳಿಸಿದೆ ಯಲ್ಲವೆ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಅಘಟಿತಘಟನಾಸಮರ್ಥ ನೆಂದೂ, ಸರ್ವಜ್ಞನೆಂದೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತೆ.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಯಮಳಾಜುನ ಭಂಗವೇ ವತ್ತೊಂದು ಭಾವದಿಂದ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತೆ.

ಶ್ಲೋ|| ತ್ವಮರ್ಜುನಂ ರಕ್ಷತುಮೇವಕಾಂಕ್ಷಣ |

ಯದಾಭವಸ್ತತ್ಪರಿಭಂಜನೇಚ್ಛುಃ || -

ತದಾ ಪುರಾಣಂ ಭೃಗುನಂದನತ್ವಂ |

ತ್ವಯ್ಯಾವಿರಾಸೀದಿತಿ ನಿಶ್ಚಿನೋಮಿ

|| ೨೦ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಎಲೈ ಶಾರಿಯೆ, ನೀನು ಯಾವಾಗಲೂ ಅರ್ಜುನರಕ್ಷಣವನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅರ್ಜುನ ನಾಶ ವನ್ನು ಮಾಡಿರುವೆಯಲ್ಲವೆ? ಹೀಗೆ ಮಾಡಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ—ಹಿಂದೆ ಪರಶು ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ನೀನು ಅರ್ಜುನನನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದ್ದೆ ಯಾದುದರಿಂದ ಆ ಪರಶು ರಾಮತ್ವವು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದ್ದಿತು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅರ್ಜುನ ಭಂಗವನ್ನೇ ಮಾಡಿರುವೆ ಎಂದು ನಾನು ನಿಶ್ಚಯಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು ವೆನು, ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನ ರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ನಿರತನಾಗಿರುವ ನೀನು ಅನ್ನುವ ಕಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಜುನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕುಂತಿಪುತ್ರನಾದ ಅರ್ಜುನ ನೆಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಅರ್ಜುನಭಂಗವನ್ನು ಮಾಡಿದೆಯಲ್ಲವೇ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಜುನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೀಮರವೆಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಹಿಂದೆ ಪರಶುರಾಮನಾಗಿದ್ದಾಗ ಅರ್ಜುನ ಭಂಗವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದೆ ಯಾದುದರಿಂದ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಜುನಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕಾರ್ತಿ ವೀರ್ಯಾರ್ಜುನನೆಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪರಶುರಾಮಾವತಾರದ ಸ್ಮರಣವು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಆಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಣ್ಣನ್ನು ತಿಂದ ವಿಷಯವು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಕ್ಷೇಪ್ತುರ್ಹಿ ಮೃತ್ನಾಂಮುಖತೋ ಮುರಾರೇ |

ಲೀಲಾಂ ತನ್ಯತಾಮವಲೋಕ್ಯಮಾತಾ ||

ನಿಸಾರಯಾಮಾಸ ವೃಥಾಮುಹುಸ್ವಾ |

ನನೇದ ನೂನಂ ಕಿಟಿಚೇಷ್ಟಿತಂ ತ್ವಾಂ

|| ೨೧ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಮುಗವೈರಿಯಾದ ಎಲೈ ಕೃಷ್ಣನೆ, ಚಿಕ್ಕ ಮಗುವಾದ ನೀನು ಆಟವಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಮುಖತಃ ಮೃತ್ಕ್ಷೇಪಣ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಅಂದರೆ ಬಾಯಿಗೆ ಮಣ್ಣನ್ನು ಎಸೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನಿನ್ನ ತಾಯಿಯಾದ ಯಶೋದೆಯು ನೋಡಿ ಮಣ್ಣನ್ನು ತಿನ್ನಬೇಡವೆಂದು ಪದೇ ಪದೇ ನಿನ್ನನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆಕೆಗೆ ನಿನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಸ್ವರೂಪವು ತಿಳಿದಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ತಡೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವು. ಅದೇನೆಂದರೆ ಹಿಂದೆ ವರಾಹ ರೂಪಿಯಾಗಿದ್ದ ನೀನು ಮುಖತಃ ಮೃತ್ಕ್ಷೇಪಣವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ ಅಂದರೆ ಮುಸುಡಿಯಿಂದ ಮಣ್ಣನ್ನು (ಭೂಮಿಯನ್ನು) ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿದ್ದೆ. ಈ ವಿಷಯವು ನಿನ್ನ ತಾಯಿಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಈಗಲೂ ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆಯೆಂದು ತಿಳಿದು ಸುಮ್ಮನಾಗುತ್ತಿದ್ದಳು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಮಣ್ಣನ್ನು ತಿಂದದ್ದನ್ನೂ ಹಿಂದೆ ವರಾಹಾವ ತಾರದಲ್ಲಿ ಮುಸುಡಿಯಿಂದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿದ್ದುದನ್ನೂ 'ಮುಖತಃ ಮೃತ್ನಾಂ ಕ್ಷೇಪ್ತುಃ' ಎಂಬ ಎರಡರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಪದಗಳಿಂದ ಹೇಳಿದೆಯಾಗಿ ವರಾಹಾವ ತಾರದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ ಈಗಿನ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ ಏಕೈಕವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಇನ್ನು ಮುಂದಿನ ಐದು ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಹಾಲು, ಮೊಸರು ಬೆಣ್ಣೆಗಳನ್ನು ಕದ್ದುತಿಂದ ವಿಷಯವು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ನಂದಾನ್ವಯೇಂದ್ರ ತವಗೋಕುಲಮಂದಿರೇಷು |

ಕ್ಷೀರಂ ನಿಲುಂತ್ಯ ಬಹುಶಃ ಪಿಬತೋಽಪಿ ಶಶ್ವತ್ |

ತೃಷ್ಣಾ ಯತೋ ನನಿರರಾಮ ತತೋಽತ್ರಶಂಕೇ |

ನಾಽದ್ಯಾವತಾರಯುಗಳೇಽಪ್ಯಪಿಬಃ ಪಯಾಂಸಿ

|| ೨೨ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ನಂದವಂಶಾಧೀಶ್ವರನಾದ ಎಲೈ ಬಾಲಕೃಷ್ಣನೆ, ನೀನು ಮಧುರಾ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದೆಯಾದರೂ ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ ಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿಯಬೇಕೆಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಗೋಕುಲಕ್ಕೆ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲೇ ಬಂದು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಗೋಪ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತಪ್ಪದೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹಾಲನ್ನು ಕದ್ದು ಕುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ತೃಪ್ತನಾಗದೇ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಕ್ಷೀರವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಿದ್ದೆಯಲ್ಲವೇ? ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಹಿಂದೆ ನೀನು ಮತ್ಸ್ಯನೂ, ಕೂರ್ಮನೂ

ಆಗಿದ್ದಾಗ ಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿಯುವ ಸ್ವರೂಪ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರಲಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಆ ಎರಡು ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ಷೀರಸಾನವು ನಿನಗೆ ತಪ್ಪಿಹೋಗಿದ್ದಿತು. ಅದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಈಗ ಪೂರ್ತಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಈ ರೀತಿ ಹಾಲನ್ನು ಕದ್ದು ಕುಡಿಯುತ್ತಿರುವೆಯೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಮತ್ಸ್ಯ ಕೂರ್ಮ ಇವೆರಡೂ ಕ್ಷೀರಸಾನವಿಲ್ಲದೇ ಬೆಳೆಯತಕ್ಕ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದವುಗಳೆಂಬುವುದು ಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಲೋಕಸಮ್ಮತವಾದ ವಿಷಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಮತ್ಸ್ಯ ಕೂರ್ಮಾವತಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದುದು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದುವರೆಗೂ ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಇನ್ನು ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತೋರಿಬರುವ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪೂರ್ವಾವತಾರಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಾಚಕರೇ ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಪೂರ್ವವಿಷಯವೇ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ನಾಭೌ ನಿಗೂಢಃ ಕಮಲಾಂಕುರೋಮೇ |

ಪುನರ್ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿವಿಹಾರಕಾಲೇ ||

ಸನ್ಯಕ್ತರೋಹತ್ತಿನಾಃ ಧುನ್ಯೈವ |

ಪಯಃಪಿಬನ್ ಸಿಂಚಸಿ ಕಿಂಸ್ವಕುಕ್ಷೌ

|| ೨೩ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಬ್ರಹ್ಮನು ಹುಟ್ಟುವನ್ನಾನವಾಗಿ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುವ ಕಮಲದ ಮೊಳಕೆಯು ನನ್ನ ನಾಭಿಕೂಪದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪದಿಂದ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿದೆ ಯಾದುದರಿಂದ ನಾನು ಪುನಃ ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡುವಾಗ ಆ ಕಮಲವು ಬಹಳ ಸೊಂಪಾಗಿ ಬೆಳೆಯಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಆ ಕಮಲಾಂಕುರಕ್ಕೆ ಈಗಿನಿಂದಲೂ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಪಯಸ್ಸೇಚನವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಮುಂದೆ ಅದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗುವದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅಪರಿಮಿತವಾಗಿ ಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿಯುವುದರ ಮೂಲಕ ಹೊಕ್ಕಳೊಳಗೆ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿರುವ ಕಮಲಾಂಕುರಕ್ಕೆ ಹಾಲನ್ನೆರೆಯುತ್ತಿರುವೆ ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತೃತ್ವವು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಕ್ಷೀರಸಾನಮಾಡಿದುದನ್ನು ಭಾವಾಂತರದಿಂದ ವರ್ಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಅಥವಾಃ ತ್ಮಮುಖೇಃ ಭಿದರ್ಶಿತಾನಾಂ |

ನಿಖಿಲಾನಾಂ ಜಗತಾಂ ಚ ಪ್ರೋಷಣಾಯ ||

ಬಹುಧಾಪರಿಭರ್ತ್ವಿ ತೋಃ ಸಿಗೋಪ್ಯೈಃ |

ಪಿಬಸಿ ತ್ವಂ ಪ್ರತಿಮಂದಿರಂಚ ದುಗ್ಧಂ

|| ೨೪ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಎಲೈ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ನೀನು ಗೋಕುಲದಲ್ಲಿ ಮಿತಿಯಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಹಾಲನ್ನು ಕದ್ದು ಕುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ತೃಪ್ತನಾಗದೇ ಮತ್ತಿಮತ್ತೆ ಕ್ಷೀರಪಾನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣವು ತೋರಿಬರುತ್ತದೆ. ಅದೇನೆಂದರೆ—ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಒಳರದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ನೀನು ಅಲ್ಲಿರುವ ಸಮಸ್ತ ಚೇತನಗಳಿಗೂ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ಆಹಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಪೋಷಿಸಬೇಕಾದ ಕರ್ತವ್ಯವುಳ್ಳವನಾಗಿರುವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗೋಪಸ್ತ್ರೀಯರೇ ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಹೆದರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಅವರಿಂದ ಪೆಟ್ಟನ್ನು ತಿಂದರೂ ಕೂಡ ಲಕ್ಷಿಸದೆ ಎಳೇಮಕ್ಕಳಂತಿರುವ ಆ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕದ ಸಮಸ್ತ ಚೇತನವರ್ಗಗಳನ್ನೂ ಪೋಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ರೀತಿ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿ ಹಾಲನ್ನು ಕದ್ದು ಕುಡಿಯುತ್ತಿರುವೆಯೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವಜಗದ್ರಕ್ಷಕನೆಂದೂ ಸರ್ವಜಗದಾಧಾರನೆಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಅನತಾರಿಕೆ—ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕದ್ದು ತಿಂದ ವಿಷಯವು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಬಹುಧಾ ನವನೀತನಾಪ್ಯ ಖಾದ೯ |

ನಹಿತೃಪ್ತೋಭವಏವ ಕೃಷ್ಣಕಸ್ಮಾತ್ ||

ಕರುಣಾರ್ದ್ರಹೃದಾಽನುತೋಲನಾರ್ಥಂ |

ಭವಿತವ್ಯಂಕಿಯದಿತ್ಯಪೂರಯಃಕಿಂ

|| ೨೫ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಎಲೈ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನೇ, ನೀನು ಆ ಗೋಕುಲದಲ್ಲಿ ಯಾಚಿಸುವುದು ಹೆದರಿಸುವುದು ವಂಚಿಸುವುದು ಕನಿಯುವುದು ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಪದೇಪದೇ ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದರೂ ನಿನಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗದಿರಲು ಕಾರಣವೇನಿರಬಹುದೆಂದರೆ—ಸಮಸ್ತ ಜನಗಳೂ ನನ್ನನ್ನು ಪರಮದಯಾಮಯನೆಂದು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರುವರು ದಯಾಪೂರ್ಣವಾದ ಹೃದಯವನ್ನು ತಿಳಿದವರು ಬೆಣ್ಣೆಯೊಡನೆ ಸರಿತೂಗುವಂತಾದುದರಿಂದ ದಯಾರ್ದ್ರವಾದ ನನ್ನ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಸಮನಾಗಿ ತೂಗುವುದಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಬೆಣ್ಣೆ ಬೇಕಾಗುವುದೋ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡುವೆನೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ನೀನು ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಹೃದಯಕ್ಕೆ ತುಂಬುವುದಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿ ಎಷ್ಟು ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದರೂ ಇನ್ನೂ ನಿನ್ನ ಹೃದಯದೊಡನೆ ಸರಿತೂಗದೆ ಇರುವುದರಿಂದಲೇ ಮತ್ತಿಮತ್ತೆ ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ತಿನ್ನುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತೀಯೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ನಾಚಾನ್ಯಗೋಚರನಾದ ದಯಾಪರಿಪೂರ್ಣನೆಂದು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಅನತಾರಿಕೆ—ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಹಾಲು ಮೊಸರುಗಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವ ವಿಷಯವೇ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋಕ

ಲುಂಠಿತ್ವಾ ದಧಿದುಗ್ಧಮನ್ಯಸದನೇಷ್ವಾಲೋಲನೇತ್ರಃ ಪಿರ್ಬ |
 ಗೋಪೀಷು ಗ್ರಹಣಾರ್ಥಮಾಗತವತೀಷ್ಟಪ್ರಾಪ್ತಗತ್ಯಂತರಃ ||
 ಸಂಕೋಚ್ಯಾಥನಿಜಾಂಗಕಾನಿ ನಿಭೃತಸ್ತತ್ತ್ರಿವನಾಲಕ್ಷ್ಯಥಾಃ |
 ಕೂರ್ಮಾಕಾರಭೃತಾ ತ್ವಯಾ ಖಲು ಪುರಾ ಸಂಶಿಕ್ಷಿತೋಃ
 ಯಂಕ್ರಮಃ || ೨೬ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಚೋರಾಗ್ರೇಸರನಾದ ಎಲೈ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ, ನೀನು ಗೋಕುಲದಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಮೊಸರುಗಳನ್ನು ಕದ್ದು ಕುಡಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಂಡಕಂಡವರ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಯಾರಿಗೂ ಕಾಣದಂತೆ ನುಗ್ಗಿ ಮನೆಯೊಳಗೆ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಗಳನ್ನೂ ಚಂಚಲವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಾ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಹಾಲು ಮೊಸರುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕುಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದೊಡನೆಯೇ ಬಹಳ ದಿನಗಳಿಂದಲೂ ನಿನ್ನ ಕಳ್ಳತನವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬೇಕೆಂದು ಹೊಂಚುಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಗೋಪಸ್ತ್ರೀಯರು ನಿನ್ನನ್ನು ಯಾವ ಕಡೆಗೂ ಬಿಡದೆ ಸುತ್ತಲೂ ಬಂದು ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವರಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಉಪಾಯವನ್ನೂ ಕಾಣದೆ ನೀನು ಇದ್ದೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಿನ್ನ ಶ್ಯಾಮಲವರ್ಣವಾದ ಮೈಯಲ್ಲವನ್ನೂ ಕುಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡು ಕದಲ್ದೆ ಒಂದೇಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಆ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ನೀನಿರುವ ಸ್ಥಾನವೇ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದಂತೆ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡೆಯಲ್ಲವೇ? ಈ ಚಮತ್ಕಾರವಾದ ವಿಧ್ಯೆಯನ್ನು ಹಿಂದೆ ಕೂರ್ಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಕಲಿತು ಈಗ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುತ್ತಿಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಅನತಾರಿಕೆ—ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಹಳ್ಳಿಯ ದನಕಾಯುವ ಹುಡುಗರೊಡನೆ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಯಿಸಿದ ವಿಷಯವು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋಕ || ಸರ್ವೇಶ್ವರಸ್ಯ ತವ ಸರ್ವವಿದಃ ಕಥಂವಾ |
 ಜಾತಾಸ್ಸಖಾಯ ಇಹ ಬಾಲಿಶಗೋಪಬಾಲಾಃ ||
 ಸುಗ್ರೀವಮುಖ್ಯಕಪಿಸಖ್ಯಮಪಿ ಪ್ರಕಲ್ಪ್ಯ |
 ಶ್ರೀಡಾಂವಿಧಾತುರಥವಾ ತವತೇನುರೂಪಾಃ || ೨೭ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೂ ಏಕನಾಯಕನಾಗಿ ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗಿರುವ ನೀನು ಏನೂ ತಿಳಿಯದ ದನ ಕಾರುವ ಆ ಹಳ್ಳಿಯ ಹುಡುಗರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ

ಸೇರಿ ನಿನ್ನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ತೋರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳದೇ ಅವರೊಡನೆ ಆಟಪಾಟಿಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಾ ಅವರನ್ನೇ ನಿನ್ನ ಪರಮಸ್ನೇಹಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿದ್ದೆಯಲ್ಲವೇ? ಚತುರ್ಮುಖನೆ ಮೊದಲಾದ ದೇವಾಧಿದೇವತೆಗಳಿಗೂ ದುರ್ಲಭನಾದ ನಿನ್ನ ಈ ವಿಧವಾದ ಲೀಲೆಯು ಎಂತಹುದೋ? ಅಥವಾ ಹಿಂದೆ ದಶರಥ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಪುತ್ರನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ್ದ ನೀನು ಸುಗ್ರೀವನೇ ಮೊದಲಾದ ಕೇವಲ ಕಪಿಗಳೊಡನೆ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಪರಿಸಮಾನರನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾ ನಿನ್ನ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿರುವೆಯಾದುದರಿಂದ ಈಗ ಈ ಗೋಪಬಾಲಕರೊಡನೆ ಸ್ನೇಹಮಾಡುವುದೇನೂ ಅತಿಶಯವಲ್ಲವು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ಪರಮಸೌಲಭ್ಯಗುಣವು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತೆ.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಕಾಳೀಯನೆಂಬ ಸರ್ಪನು ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಕಾಳಿಂದಿನದಿಯ ಮಡುವಿಗೆ ಧುಮುಕಿದ ವಿಷಯವು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ದೃಷ್ಟ್ವಾಹ್ರದೇಫಣಾನಮಾಶು ನಿಸತ್ಯತಸ್ಯ |
ಭೋಗಾವೃತಸ್ಸುನಿಭೃತಶ್ಚನಿಮೀಲಿತಾಕ್ಷಃ ||
ಮಧ್ಯೇಽಬ್ಧಿಭೋಗಿನಿಕೃತಾಂ ನಿಜಯೋಗನಿದ್ರಾಂ |
ಪ್ಲಸ್ವೀಚಕರ್ಥಸುಹೃದಸ್ತನ ಬಿಭೃರಚ್ಚಾಃ || ೨೮ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಎಲೈ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನೇ, ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಫಣೇಂದ್ರನಾದ ಆದಿಶೇಷನ ಮೃದುವಾದ ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿ ಸುಖನಿದ್ರೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನೀನು ಈಗಲೂ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಸರ್ಪದಮೇಲೆ ಮಲಗಿ ನಿದ್ರಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಆಳವಾಗಿಯೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದ ಕಾಳಿಂದಿನದಿಯ ಮಡುವಿನಲ್ಲಿ ಕಾಳೀಯನೆಂಬ ಫಣೇಂದ್ರನನ್ನು ನೋಡಿ ಇದೇ ಸುಸಮಯವೆಂದು ಆ ಮಡುವಿಗೆ ತಕ್ಷಣವೇ ಧುಮುಕಿ ಆ ಸರ್ಪನ ಶರೀರದಿಂದ ಆವೃತನಾಗಿ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹಿಂದಿನಂತೆ ಸುಖಯೋಗ ನಿದ್ರೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆ, ಈ ರಹಸ್ಯವನ್ನರಿಯದ ನಿನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರಾದ ಗೋಪಬಾಲಕರೆಲ್ಲರೂ ನಿನ್ನ ಈ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಬಹಳವಾಗಿ ಹೆದರಿ ಗಾಬರಿಪಟ್ಟರು. ಸಾಮಾನ್ಯರಾದ ಜನರಿಗೆ ಈ ಗುಟ್ಟು ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತಾದೀತು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಮುಂದಿನ ಮೂರು ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಳೀಯಸರ್ಪನ ಮರ್ದನವು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುವುದು.

ಶ್ಲೋ|| ಕಾಳೀಯಮರ್ದನವಿಧೌ ತವ ಕೋಪಹೇತು |
 ಜ್ಞಾತಃಪುರಾ ಪುರಹರಸ್ಯ ಶರೋ ಯದಾಃಭೂಃ ||
 ಮೌರ್ವೀಕೃತೇನ ಭುಜಗೇನ ತದಾ ಸುದೂರಂ |
 ನಿಷ್ಕಾಸಿತೋಽಹಮಿತಿ ತಂ ತುದಸೀಹ ಶೌರೇ || ೨೯ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಎಲೈ ಶೌರಿಯೇ, ನೀನು ಯಮುನಾನದಿಯ ಮಡುವಿನಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಕಾಳೀಯನೆಂಬ ಸರ್ಪವನ್ನು ಮರ್ದನಮಾಡಿದುದರ ರಹಸ್ಯವು ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಅದೇನಂದರೆ—ಹಿಂದೆ ಈಶ್ವರನು ತ್ರಿಪುರಸಂಹಾರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೇರುಪರ್ವತವನ್ನು ಧನುಸ್ಸನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಿಲ್ಲಿನ ಹೆದೆಯಾಗಿದ್ದ ವಾಸುಕಿಯೆಂಬ ಸರ್ಪನಲ್ಲಿ ಬಾಣರೂಪವಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ಹೂಡಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವಾಗ ಹೆದೆಯಾಗಿದ್ದ ಆ ಸರ್ಪವು ಬಾಣವಾಗಿದ್ದ ನಿನ್ನನ್ನು ಅತಿ ವೇಗವಾಗಿ ಚಿಮ್ಮಿಸಿ ದೂರಕ್ಕೆ ನೂಕಿ ತಳ್ಳಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಅದರ ಮೇಲಿನ ಕೋಪದಿಂದ ಆ ಸರ್ಪದ ಸಜಾತಿಯಾಗಿರುವ ಈ ಕಾಳೀಯನನ್ನು ಈಗ ಕಾಲಿನಿಂದ ಮೆಟ್ಟಿ ತುಳಿದೆಯೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಶ್ಲೋ|| ಅಥನೇಂದ್ರಜಿತಾಪ್ರಯುಕ್ತಮಸ್ತ್ರಂ |
 ಭುಜಗೋರಾಮತನೋಃ ಪ್ರಕಲ್ಪ್ಯಮೂರ್ಛಾಂ ||
 ಮನು ಶೌರ್ಯಶೋ ಜಹಾರ ಹಂತೇ |
 ತ್ಯತಿರೋಷಾತ್ತುದಸೀಹ ತಂ ಭುಜಂಗಂ || ೩೦ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಅಥವಾ ಕಾಳೀಯ ಮರ್ದನಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣವೂ ಉಂಟು ಅದೇನಂದರೆ—ನೀನು ಶ್ರೀ ರಾಮನಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲಂಕಾಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ರಾವಣನ ಪುತ್ರನಾದ ಇಂದ್ರಜಿತ್ತಿನಿಂದ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸರ್ಪರೂಪವಾದ ಅಸ್ತ್ರವು ನಿನ್ನನ್ನು ಮೂರ್ಛಗೊಳಿಸಿ ಲೋಕೈಕವೀರನೆಂಬ ನಿನ್ನ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಕುಂದಕವನ್ನು ತಂದಿದ್ದಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಆ ಸರ್ಪದ ಮೇಲಿನ ಕೋಪವನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈಗ ಈ ರೀತಿ ಕಾಳೀಯಸರ್ಪಮರ್ದನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆಯೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಶ್ಲೋ|| ಸಂತ್ರಾಸಿತೌ ತ್ವಯಾ ದ್ವೌ |
 ತೀರ್ಯಂಚೌ ಪ್ರಾಕ್ತಸ್ತು ಸಂತ್ರಾತೌ ||
 ರಘುಪತಿಸ್ತೈಕಃಕಾಕಃ |
 ಪರಸ್ತು ಕಾಕೋದರೋಽದ್ಯಯದುಪತಿನಾ || ೩೧ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಎಲೈ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ, ನೀನು ಶ್ರೀರಾಮನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ್ದಾಗ ಒಂದು ತೀರ್ಥಗಂಟುವಿಗೆ ಮೊದಲು ಭಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಶರಣಾಗತನಾದ ಅದನ್ನೇ ಪರಿಪೂರ್ಣದಯೆಯಿಂದ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ಈ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ತೀರ್ಥಗಂಟುವನ್ನು ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿ ಹೆದರಿಸಿ ಅನಂತರ ಕಾಪಾಡಿರುತ್ತೀಯೆ. ಅವುಗಳಾವುವೆಂದರೆ— ಶ್ರೀ ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಅಂತಃಪುರಾಪರಾಧವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಜಯಂತನೆಂಬ ಕಾಕವೊಂದು ಈ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಕಾಳೀಯನೆಂಬ ಈ ಕಾಕೋದರವೊಂದು (ಸರ್ಪವೂ), ಈ ಎರಡು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಿನ್ನ ಎರಡು ಅವತಾರಗಳ ಒಂದೇವಿಧವಾದ ಕಾರ್ಯವು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಇನ್ನು ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಇಂದ್ರನ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಗೋಕುಲದವರಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ದೊಡ್ಡ ಹಬ್ಬವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ಗೋವರ್ಧನಗಿರಿಗೇ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿಸಿದುದನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಇಂದ್ರಂ ಸಮಾರಾಧಯಿತುಂ ಪ್ರವೃತ್ತಾಃ |

ನಿನಾಯರ್ ಗೋವರ್ಧನಮಂಚತೇತಿ ||

ಉಕ್ತಾ ತದಾತ್ಮಾಃ ಭವಏವ ಸಾಲ |

ಗ್ರಾಮೋಪಲಸ್ಯಾರ್ಯತವೈಷಧಮಃ

|| ೩೨ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಎಲೈ ಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನೆ, ಗೋಕುಲದವರೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಬಹಳ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ವರ್ಷಕ್ಕೊಂದು ಸಲ ವೃಷ್ಟಿಪ್ರದವಾದ ಇಂದ್ರನ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನೀನು ಹಠಾತ್ತಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಈ ಗೋವರ್ಧನ ಪರ್ವತವೇ ನಮಗೆಲ್ಲರಿಗೂ ತೃಣಕಾಷ್ಠ ಜಲಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಕೊಡುವುದಾದುದರಿಂದ ಈ ಗೋವರ್ಧನ ಪರ್ವತವನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದೇ ಯುಕ್ತವೆಂದು ಗೋಪಮುಖ್ಯಸ್ಥರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಬೋಧಿಸಿ ನಿನ್ನ ಮಾತಿನಂತೆಯೇ ಗೋವರ್ಧನ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವಶ್ಯವಾದ ತೊಡಗಲು ನೀನು ಆ ಗೋವರ್ಧನಗಿರಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಧರಿಸಿ ಸಮಸ್ತ ಪೂಜೆಗಳನ್ನೂ ನೀನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದೆಯಲ್ಲವೇ! ಸಾಲಗ್ರಾಮ ತಿಲಾ ಸ್ವರೂಪಿಯಾಗಿಯೂ ಇರುವ ನೀನು ಈಗ ಗೋವರ್ಧನಶೈಲರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದುದು ಯುಕ್ತವಾಗಿಯೇ ಇದೆ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಇನ್ನು ಮುಂದಿನ ಎರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಗೋವರ್ಧನ ಪರ್ವತವನ್ನು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಕೈಯಿಂದ ಎತ್ತಿದುದು ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ||

ದೇವೇಂದ್ರೇ ಕುಸಿತೇಽಥ ವರ್ಷತಿ ತಥಾ ಲೋಕೇಽಪಿಶೋಕಾಕುಲೇ |
 ಸರ್ವ ಚ್ಛೋಽಪ್ಯವಿದನ್ನುಪಾಯಮಪರಂಶ್ರಾಂತಿಂವಿನಾಲೀಲಯಾ ||
 ಯದ್ಗೋವರ್ಧನಸರ್ವತಂ ಸಮವಹಸ್ತತ್ರಾಸ್ತಿಶೌರೇ ಮಹಾ |
 ನಭ್ಯಾಸಸ್ತವ ಮಂದರಕ್ಷಿತಿಧರಂ ಧೃತ್ವಾ ಸಮಾಸಾದಿತಃ || ೩೩ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ-ಎಲೈ ಶೌರಿಯೇ, ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಪೂಜೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿದುದುಕ್ಕಾಗಿ ಬಹಳ ಕೋಪಗೊಂಡ ಆ ದೇವೇಂದ್ರನು ಗೋಕುಲವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಾಶಮಾಡಿಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿ, ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಳೆಗರೆಯುವ ಮಹಾ ಮೇಘಗಳಿಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿ ಎಡಬಿಡದೆ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸಲು ಗೋಕುಲದ ಜನಗಳೆಲ್ಲರೂ ಭಯಪಟ್ಟು ಗಾಬರಿಯಿಂದ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಮೊರೆಯಿಟ್ಟುಕೊಂಡಾಗ ನೀನು ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗಿ ಮಳೆಯನ್ನು ತಡೆಯುವ ಅನೇಕ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನಾಗಿದ್ದರೂ ಸುಲಭವಾದ ಉಪಾಯದಿಂದ ಮಳೆಯನ್ನು ತಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಆ ಗೋವರ್ಧನ ಪರ್ವತವನ್ನೇ ಲೀಲೆಯಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿ ಬೆರಳಿನಿಂದ ಛತ್ರಿಯಂತೆ ಹಿಡಿದು ಗೋಕುಲದ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಆ ಮಹಾ ವೃಷ್ಟಿಯದೆತಿಯಿಂದ ಕಾಪಾಡಿದೆಯಲ್ಲವೇ! ಹೀಗೆ ಪರ್ವತವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಧರಿಸುವ ಉಪಾಯವು ನಿನಗೆ ಆಗತೋರಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಹಿಂದೆ ಕೂರ್ಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಮಂದರ ಪರ್ವತವನ್ನೆತ್ತಿ ಮೇಲೆ ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಅಭ್ಯಾಸವು ನಿನಗಿದ್ದಿತು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಈಗಲೂ ನಿರಾಯಾಸವಾಗಿ ಈ ಗೋವರ್ಧನ ಪರ್ವತವನ್ನೆತ್ತಿರುವೆ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಶ್ಲೋ|| ಉತಾಹೋ ರಾಮತ್ವೇದಶವದನನೀತಾಂ ಸ್ವದಯಿತಾಂ ||
 ಸಮಾನೇತುಂ ಸೇತುಂ ಜಲನಿಧಿಜಲೇಕರ್ತುಮನಸಃ ||
 ಮನಾಸಾ ಶೈಲಾ ಅಸ್ಯಾಸರಿ ಸಲಿಲಸ್ಯೋತ್ಪ್ಲವನತ |
 ಸ್ನಹಾಯಾ ಇತ್ಯೇವಂ ಗಿರಿಮಿಹಸಮುದ್ಧೃತ್ಯವಹಸಿ ||೩೪||

ತಾತ್ಪರ್ಯ-ಅಥವಾ ಶ್ರೀರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ರಾವಣನಿಂದ ಅಪಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಪತ್ನಿಯಾದ ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಲಂಕಾ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಕರತರಬೇಕೆಂದು ಹೊರಟಾಗ ಮಾರ್ಗ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸುದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇತುವೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಕ್ರಮಿಸಿದ ನನಗೆ ಅನೇಕ ಪರ್ವತಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವ ತಮ್ಮ ಸ್ವಭಾವವಿದ್ದವಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೆಂಡಿನಂತೆ ನೀರಿನ ಮೇಲೆತೇಲುತ್ತಾ ಸೇತುವೆಯಾಗಿದ್ದು ಪರಮೋಪಕಾರ ಮಾಡಿರುತ್ತವೆ. ಎಂದು ನೀನು ಆಲೋಚಿಸಿ ಅಂಥಾ ಉಪಕಾರಮಾಡಿದ ಪರ್ವತಗಳ ಮೇಲಿನ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಈಗ

ಈಗೋಧನ ಪರ್ವತವನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿರುವುದರ ಮೂಲಕ ಹಿಂದೆ ಪರ್ವತಗಳು ಮಾಡಿದ ಸಹಾಯವನ್ನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಾರಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದಿರುವೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಗೋರಕ್ಷಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿರುವ ವಿಷಯವು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಗೋಪಾಲನಂ ಬಹುಮತಂ ವಿಸಿನಾಂತರೇಯ |

ದ್ಯುಕ್ತಂ ಕಿನಾರ್ಯತವ ಸರ್ವಜಗನ್ನಿಯಂತುಃ ||

ಅಸ್ಯಾವತಾರವಿಭವಸ್ಯ ನಿದಾನಮಾಸೀ |

ದ್ವೋರೂಪಮೇವ ಧರಣೀರಿತಿ ವಾ ಪ್ರಿಯಾಸ್ತಾಃ || ೩೫ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಪೂಜ್ಯನಾದ ಕೃಷ್ಣ ಪರಮಾತ್ಮನೇ, ಸರ್ವ ಜಗತ್ತುಗಳಿಗೂ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ನೀನು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮಳೆ, ಬಿಸಿಲು, ಗಾಳಿಗಳನ್ನೂ ಲಕ್ಷಿಸದೆ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿರುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಯೋಚಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಆ ಗೋವುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಎಷ್ಟು ಪ್ರೀತಿಯಿರುವುದೋ ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ನಿನಗೇ ಇದು ಗೊತ್ತಾಗಬೇಕು. ಅಥವಾ ಭೂಭಾರ ರೂಪವಾಗಿದ್ದ ದುಷ್ಟರ ಬಾಧೆಯನ್ನು ತಾಳಲಾರದ ಭೂದೇವಿಯು ಗೋವಿನ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಸ್ವೀರಾಬ್ಧಿ ಶಾಯಿಯಾಗಿದ್ದ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಮೊರೆಯಿಟ್ಟುಕೊಂಡಳು. ಆದುದರಿಂದ ನಾನು ಈ ಕೃಷ್ಣನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿ ನನ್ನ ವಿಧವಿಧಪಾದ ವಿಚಿತ್ರ ವೈಭವಗಳನ್ನು ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಅವಕಾಶವಾಯಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಅಂಥಾ ಗೋವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ಪೂರ್ಣವಾದ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕೆಂದು ನೀನು ಯೋಚಿಸಿ ಈ ರೀತಿ ಗೋ ರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿರುವೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೋರಕ್ಷಣ ನಿರತನಾಗಿರುವ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸೌಂದರ್ಯವು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಜಟಾಂಕೃತ್ವಾಪ್ತೇರೈರ್ವಟಿತರುಭವೈಃ ಕಾನನತಟೇ |

ವಿಹರ್ತುಸ್ಸೌಂದರ್ಯಂ ವದನನಳಿನೇರಾಘವತನೋಃ ||

ತವಾಸೀತ್ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯಂ ತದ್ವಿದ್ವಿಗುಣಮಧುನಾಗೋಖುರಭವೈಃ |

ರಜೋಭಿಸ್ಸಂಕೀರ್ಣಾಲಿತಚಿಕುರೇ ವಕ್ತ್ರಶಶಿನಿ || ೩೬ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಎಲೈ ಗೋಪ ಬಾಲನಾದ ಕೃಷ್ಣನೇ, ಹಿಂದೆ ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ನೀನು ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಟಾಗ ಅತಿರಮ್ಯವಾಗಿಯೂ, ಕೋಮಲವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಆ ನಿನ್ನ ತಲೆಗೂದಲನ್ನು ಆಲದ ಹಾಲಿನಿಂದ ನೆನಸಿ ಜಟೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ

ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಅತಿಶಯ ರೂಪಲಾವಣ್ಯ ಪೂರ್ಣನಾದ ನಿನ್ನ ಮುಖ ಕಮಲಕ್ಕೆ ಆ ಜಟಿಯೇ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಅಲಂಕಾರವಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಅದರಂತೆಯೇ ಈಗ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹಸುಗಳ ಹಿಂಡಿನಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿರುವ ನಿನ್ನ ಅಂದವಾದ ಕೇಶರಾಶಿಗಳ ಮೇಲೆ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ, ಗೋವುಗಳ ಗೊರಸುಗಳ ತುಳಿತದಿಂದೆದ್ದ ಧೂಳುಗಳು ಮಾಲಿನ್ಯವನ್ನಂಟುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ನಿನ್ನ ಮುಖ ಚಂದ್ರನು ಗಂಧ ಪುಡಿಯಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಹಾಗೆ ಅತಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮನೋಹರವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿರುವುದು ಅಂದರೆ ಸಕಲ ಜನಮನೋಮೋಹಕ ನಾಗಿ ದಿವ್ಯಸುಂದರ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿರುವ ನಿನಗೆ ವಿಕಾರವಾದ ವೇಷಗಳೂ ಕೂಡ ಭೂಷಣವಾಗಿಯೇ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ. 'ಕಿಮಿವಹಿಮಧುರಾಣಾಂ ಮಂಡನಂನಾ ಕೃತೀನಾಂ', ಅಂದರೆ ಅತಿ ಸುಂದರವಾದ ಆಕೃತಿಯುಳ್ಳವರಿಗೆ ಯಾವುದು ತಾನೇ ಅಲಂಕಾರವಾಗಿ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವು ಎಲ್ಲವೂ ಭೂಷಣವಾಗಿಯೇ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಅನತಾರಿಕೆ—ಈ ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಕೊಳಲನ್ನೂದುತ್ತಿರುವುದು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಕಿಮುರ್ಥಂಕಾಂತಾರೇ ಯದುಕುಲಮಣೇಸರ್ಯಟಿಸಿವಾ |
 ಕೌತಸ್ತಸ್ತಿಸ್ತೀನೇಣುಂ ಮಧುರಮಧುರಂ ವಾದಯಸಿಚಿ ||
 ಪುರಾ ಮಾಂ ರಾಮತ್ನೇಹರಿಣಹತಕೋಃ ವಂಚಯದಿತಿ |
 ಸ್ವತಾಯೈತಾ೩ ಹಂತುಂ ನಿಪಿನಭುವಿನೂನಂಪ್ರಯತಸೇ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಯದುವಂಶಕ್ಕೆ ರತ್ನ ಪ್ರಾಯನಾದ ಎಲೈ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನೇ, ಹಸುಗಳನ್ನು ಮೇಯಿಸುವುದಕ್ಕೆಂಬ ನೆಪದಿಂದ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಅದೇತಕ್ಕೆ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ? ಅಥವಾ ಗೋರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವೆಯಾದರೂ ನಿರ್ಜನವಾದ ಆಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅದೇತಕ್ಕೆ ಆರೀತಿಯಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಧುರವಾದ ವೇಣುಗಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ? ಹೀಗೆ ಕೊಳಲನ್ನೂದುತ್ತಾ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ — ಹಿಂದೆ ಶ್ರೀ ರಾಮನಾಗಿದ್ದಾಗ ದುಷ್ಪಟ ಜಿಂಕೆಯೊಂದು ನನ್ನನ್ನು ವಂಚಿಸಿ ನನ್ನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ರಾವಣನು ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಿತು. ಅದುದರಿಂದ ಈಗ ಜಿಂಕೆಗಳನ್ನು ಮೋಸದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ನೀನು ಆಲೋಚಿಸಿ ಈ ರೀತಿ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕೊಳಲನ್ನೂದುತ್ತಾ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವೆ. ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜಿಂಕೆಯನ್ನು ಹಿಡಿಯಬೇಕಾದರೆ ಈಗಲೂ ಬೇಟೆಗಾರರು ಅವುಗಳಿರುವ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂವಾಗಿ ಕೊಳಲನ್ನು

ಊದುತ್ತಿದ್ದು ಅವು ಆ ಗಾನಕ್ಕೆ ಮರುಳಾಗಿ ಮೆಲುಕು ಹಾಕುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಲಗಿದಾಗ ಅವುಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆಂಬುದು ಲೋಕವಾಡಿಕೆಯಾದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

ಅವತಾರಿಕೆ— ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಗೋಪಸ್ತ್ರೀಯರ ಸೀರೆಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅಪಹರಿಸಿದ ವಿಷಯವು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋಕ || ನೀರಕ್ರೀಡಾಚಪಲಲನಾಸಂಘವಿನ್ಯಸ್ತನಾನಾ-

ಕೌಶೇಯಾನಾಮಪಹರಣತೋ ವೇದ್ಮಿ ತೇ ಭಾವಬಂಧಂ ||

ಕ್ರಂದಿಷ್ಯಂತ್ಯಾ ದ್ರುಪದದುಹಿತುರ್ದಾತುನುಹ್ನಾಯತಾನಿ

ಪ್ರಾಕ್ಸನ್ನದ್ಧಃ ಕಿಲ ಸಮಭವೋ ಭಕ್ತಸಂತ್ರಾಣದೀಕ್ಷಃ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ— ಎಲೈ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಜಲಕ್ರೀಡೆಯಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲವುಳ್ಳವರಾಗಿ ತಾವು ಉಟ್ಟಿರುವ ಸೀತಾಂಬರಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳ ಮೇಲೆ ತೆಗೆದಿಟ್ಟು ನೀರಿನಲ್ಲಿಳಿದು ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅನೇಕ ಗೋಪಸ್ತ್ರೀಯರುಗಳ ವಿಧವಿಧವಾದ ಸೀರೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೀನು ಅಪಹರಿಸಿ ಕೂಡಿಟ್ಟುಕೊಂಡೆಯಲ್ಲವೇ? ಇದರ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ನಾವು ತಿಳಿದುಕೊಂಡೆವು. ಅದೇನೆಂದರೆ—ಮುಂದೆ ದುಷ್ಟನಾದ ದುಶ್ಯಾಸನನು ದ್ರೌಪದಿಯ ಸೀರೆಯನ್ನು ಸೆಳೆದು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನಭಂಗ ಮಾಡಲು ತೊಡಗುವಾಗ ಯಾರೂ ರಕ್ಷಕರಿಲ್ಲದೇ ಕಾತರಳಾಗಿ ಆ ದ್ರೌಪದಿಯು ನನ್ನನ್ನೇ ನಂಬಿ ಮೊರೆಯಿಡುವಳು; ಆಗ ಶರಣಾಗತಳಾದ ಅವಳ ಮಾನರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಆಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಸೀರೆಗಳನ್ನು ಅವಳಿಗೆ ನಾನು ಎಲ್ಲಿಂದ ತಂದುಕೊಡಬೇಕು? ಭಕ್ತರ ದುಃಖವನ್ನು ಪರಿಹಾರಮಾಡಲು ಮೊದಲೇ ನಾನು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ನೀನು ಆಲೋಚಿಸಿ ಈರೀತಿ ಈಗಲೇ ಸೀರೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಟ್ಟುಕೊಂಡೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ಭಕ್ತರಕ್ಷಣೈಕತತ್ಪರನೂ ಎನ್ನುವುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅವತಾರಿಕೆ— ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಗೋಪ ಸ್ತ್ರೀಯರೊಡನೆ ಜಲಕ್ರೀಡೆ ಯಾಡುವುದನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋಕ

ಕಾಳಿಂದೀನೀರಪೂರೇ ನಿಜತನುರುಚಿಭಿಃಪೋಷರ್ಯ ಕಾಳಿಮಾನಂ |

ವಿದ್ಯುದ್ವರ್ಣಾಂಗಭಾಭಿಯುರ್ವತಿಭಿರಭಿತಸ್ಸಂವೃತಸ್ತ್ವಂನುರಾರೇ

ಮಾಂ ಯಾ ಜ್ಞಾತ್ವಾಂಬುಮಗ್ನೌ ಸ್ಪೃಶತಿ ಚ ಚತುರಾತದ್ವಶೋಃ

ಹಂ ಭವಾಮಿಾ |

ತ್ಯುಕ್ತ್ವಾತಾಃ ಖೇದರ್ಯ ಸ್ಥ ಜಲಚರಚರಿತಂ ಪ್ರಾಕ್ತನಂ ಕಿನ್ತ್-

ಕಾಷೀಃ || ೩೯ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಮುರವೈರಿಯಾದ ಎಲೈ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ, ಕಾಳಿಂದಿನದಿಯಲ್ಲಿ ಜಲಕ್ರೀಡೆಯನ್ನಾಡಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ ಅನೇಕ ಗೋಪಯುನತಿಯರೊಡಗೂಡಿ ಆನದಿಯ ರಮಣೀಯ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಾ ಚತುರನಾದ ನೀನು ಆ ಗೋಪ ತರುಣಿಯರನ್ನು ಕುರಿತು ಎಲೈ ಸುದತಿಯರೇ ನಾನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಕೊಂಡಿರುವಾಗ ಯಾವ ಚತುರಿಯು ನನ್ನನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟುವಳೋ ಅವಳ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಅವಳ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಆಕೆಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವೆನೆಂದು ಆ ಗೋಪಸ್ತ್ರೀಯ ರೆಲ್ಲರಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿ ನೀರಿನೊಳಗೆ ಮುಳುಗಿ ನೀನು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಆ ಗೋಪಾಂಗನೆಯರೆಲ್ಲರೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಹಿಡಿಯಬೇಕೆಂಬ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ನೀರಿನ ಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹುಡುಕಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಆ ಕಾಳಿಂದಿನದಿಯ ನೀರೂ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣವಾಗಿ ನಿನ್ನ ಶರೀರ ಕಾಂತಿಯೂ ಕಪ್ಪಾಗಿಯೇ ಇರುವುದಾದುದರಿಂದ ಆ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ನೀನಿರುವ ಪ್ರದೇಶವು ತಿಳಿಯದೇ ಅವರು ಪೇಚಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಮಿಂಚಿನ ಬಣ್ಣದಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ದೇಹಕಾಂತಿಯುಳ್ಳ ಆ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಆ ಕಪ್ಪಾದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಸಮಾಸಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಬಹಳ ಸುಲಭವಾಗಿ ಅವರ ದೇಹಕಾಂತಿಯಿಂದ ಅವರು ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ನೀನು ತಿಳಿದು ಮಿನಿಸಂತೆಯೂ ಆಮೆಯಂಥೆಯೂ ನುಸುಳಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾ ಯಾರ ಕೈಯ್ಯಿಗೂ ಸಿಕ್ಕದೆ ಅವರನ್ನು ಆಯಾಸಪಡಿಸುತ್ತಾ ನಿನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಮತ್ಸ್ಯ ಕೂರ್ಮ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ವನವಿಹಾರಕ್ಕೆಂದು ಗೋಪರಮಣಿಯರೊಡನೆ ಹೋಗಿ ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರ ಗುಂಪಿನಿಂದ ತಾನು ಮಾಯವಾದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ತ್ವಂ ಭೋಗಾಃ ಪ್ರಣಯಾತ್ಮಕಸ್ತ್ವಮಥನಾ ಪ್ರಾಣಾಸ್ತ್ವಮೇವೇತಿ ಯಾಃ |

ಕಾಂತಾರೇಸುದೃಶೋಽನ್ಯಗುಃಪ್ರಿಯತಮಾಸ್ತ್ವಮೇವ ಮತ್ಪ್ರಾಂತಿಂ ತಾಸ್ಸರ್ವಾಃ ಅಪಿ ವಂಚಯೇ ಬತ ತಥಾ ಶೌರೇ ತಿರೋಽಭೂಃ ಕಥಂ | ರಾಮತ್ವೇ ತ್ವನುಯಾತ್ರಿಕಾರ್ಢಿಶಿ ವನೇ ತೇ ಮುಂಚತಸ್ನಾಥು ತತ್ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಎಲೈ ಶೌರಿಯೇ, ಆ ಗೋಪಾಂಗನೆಯರೆಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ತನು ಮನಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿ ತಮ್ಮ ಸಮಸ್ತ ಸುಖಭೋಗಗಳೂ ಪ್ರಣಯ ಸ್ಥಾನವೂ, ಪಂಚಪ್ರಾಣವೂ ನೀನೇ ಎಂದು ನಂಬಿ ಮನೆ ಮಠಗಳನ್ನೂ, ಸಂಸಾರವನ್ನೂ ತ್ಯಜಿಸಿ, ಅತ್ತೆ ಮಾವಂದಿರ ಭಯವನ್ನೂ ಸಹ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಂದುಕೊ

ಳ್ಳದೇ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಪಾದಸೇವೆಯಿಂದ ಕೃತಾರ್ಥರಾಗಬೇಕೆಂದು ನಿನ್ನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಬಂದಿರುವಾಗ ಅವರೆಲ್ಲರ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಹೇಗೋ ಮಾಯವಾಗಿ ಆಷ್ಟು ಮಂದಿಯನ್ನೂ ವಂಚಿಸಿದೆಯಲ್ಲವೆ ! ಇದು ನಿನಗೆ ಯುಕ್ತವೇ ? ಅಥವಾ ರಾಮಾವ ತಾರದಲ್ಲಿ ನೀನು ವನವಾಸಕ್ಕೆ ಅಯೋಧ್ಯೆಯಿಂದ ಹೊರಟಾಗ ಆ ಪಟ್ಟಣದವರೆಲ್ಲರೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಸಮಸ್ತ ಸುಖಸಂಪತ್ತೂ ನೀನೇ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಬಂದಾಗ ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ವನದಲ್ಲಿ ಆರ್ಧರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ವಂಚಿಸಿ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದೆಯಲ್ಲವೇ ? ಅದರಂತೆಯೇ ಈಗಲೂ ಈಗೋಪಾಂಗನೆಯರಿಗೆ ನೋಸವಾಡಿದುದು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಇದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪರಮ ಸುಲಭನಾಗಿರುವಂತೆ ಕಂಡು ಬಂದರೂ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ, ಯೋಗೀಶ್ವರರಿಗೂ ಸಹ ಅಲಭ್ಯನೂ, ಅಗೋಚರನೂ ಆಗಿರುವನೆಂದು ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅನತಾರಿಕೆ— ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಕುವಲಯಾಪೀಡವೆಂಬ ಆನೆಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ ವಿಷಯವು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ನೂನಂ ಕುವಲಯಾಪೀಡಂ ಕರೀಂದ್ರಂ ಹಂತುಮುದ್ಯತಃ |
ಅದ್ಯಾಪಿ ಸಿಂಹಗಂಧಂ ತಂ ನಮುಂಚಸಿ ಚಿರಂತನಂ || ೪೧ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ— ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಬಿಲ್ಲಿನ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆಂಬ ನೆಪದಿಂದ ಕರೆಯಿಸಿ ನೋಸದಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಣಿವಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕಂಸನಿಂದ ಪ್ರೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕುವಲಯಾಪೀಡವೆಂಬ ಆನೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗಿ ಸಂಹರಿಸಿದೆಯಲ್ಲವೇ ? ಬಾಲಕನಾದ ನಿನ್ನ ಈ ಅದ್ಭುತ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಬಹಳ ಪುರಾತನಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀನು ಧರಿಸಿದ್ದ ಸಿಂಹಸ್ವರೂಪದ ಸಂಬಂಧವಾದ ದರ್ಪವು ಈಗಲೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಮದಿಸಿದ ಆನೆಯನ್ನು ಈರಿತಿ ಸಂಹರಿಸಿದೆ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು

ಅನತಾರಿಕೆ— ಇನ್ನು ಮುಂದಿನ ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಸ ಸಂಹಾರವು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಕಂಸಂತಘಾತೃ ಬಂಧುಂ |
ಸ್ವಯಮೇವ ಕಥಂ ರಮೇಶ ಸಮಹಂಸ್ತ್ವಂ ||
ನಾತುರ್ಹಂತಾತ್ಮನುಭೂಃ |
ನಾತುಲಹಂತಾಸ್ಯ ಹಂತ ತೇ ಚೇಷ್ಟಾ || ೪೨ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ— ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನಾದ ಎಲೈ ಕೃಷ್ಣನೇ, ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯ ಬಂಧುವಾದ (ನೋದರಮಾವನಾದ) ಆ ಕಂಸನನ್ನು ಸ್ವಹಸ್ತದಿಂದಲೇ ವಧಿಸಿದೆಯಲ್ಲವೇ ?

ಇದು ನಿನಗೆ ಯುಕ್ತವೇ? ಅಥವಾ ಹಿಂದೆ ಪರಶುರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ನೀನು ಹೆತ್ತ ತಾಯಿಯನ್ನೇ ಕೊಡಲಿಯಿಂದ ಕಡಿದು ಸಂಹರಿಸಿರುವೆ ಹೀಗೆ; ಹೆತ್ತ ತಾಯಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವವನು ಸೋದರಮಾವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದೇನಾಶ್ಚರ್ಯವು! ಆಹಾ! ನೀನು ಎಂಥಾ ವಿಚಿತ್ರ ವ್ಯಾಪಾರವುಳ್ಳವನೋ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಇದರಿಂದ ದೋಷವುಳ್ಳ ಜನಗಳು ತನಗೆ ಎಷ್ಟೇ ಆಪ್ತ ಬಂಧುವಾಗಿದ್ದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವರನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆಂದೂ, ಎಂಥಾ ಶತ್ರು ಪಕ್ಷದವನಾಗಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಭಕ್ತನಾದವನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆಂದೂ ತೋರಿಬರುತ್ತದೆ.

ಅನತಾರಿಕೆ—ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಸ ವಧೆಯೇ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಕಂಸಂ ಹಂತುಂ ಪ್ರಹರಣಮನಾದ್ಯತ್ಯ ತಸ್ಯೋಪರಿಷ್ವಾ-

ನ್ನಿಷ್ಪತ್ಯಾಹ ಸುನಿಪುಣ ಭವಾನತ್ರ ಕೋಽಪ್ಯಸ್ತಿ ಹೇತುಃ ||

ಪ್ರಾಗ್ಲಂಕೇಶೋಮುಹುರಪಿನುಯಾಚ್ಚಿನ್ನ ಕಂಠೋಽಪಿಬಾಣೈ

ರುದ್ಯನ್ಮೂರ್ಧಾಽಭವದಯನುರಿಸ್ತಾದ್ಯಗಿತ್ಯಸ್ತಿ ತೇಧೀಃ ||೪೩||

ಪ್ರಾಚ್ಯಯು—ಎಲೈ ನಿಪುಣನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ, ನೀನು ಕಂಸನನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವಾಗ ಯಾವ ಆಯುಧಗಳನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸದೇ, ಅವನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಮುಷ್ಟಿ ಪ್ರಹಾರದಿಂದಲೇ ಅವನನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಚಕ್ರಾಯುಧವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸದೆ ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಕೈಯಿಂದಲೇ ಆ ಕಂಸನನ್ನು ಕೊಂದೆ ಯೆಂದರೆ—ಹಿಂದೆ ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ರಾವಣನನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಮೋಘವಾದ ಬಾಣಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅವನ ತಲೆಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದರೂ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ತಲೆಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತಲೇ ಇದ್ದವು. ಈ ಕಂಸನೂಕೂಡ ರಾವಣನಿಗೆ ಸಮನಾದ ಪ್ರಬಲ ಶತ್ರುವು. ಆದುದರಿಂದ ಇವನನ್ನು ಆಯುಧಗಳಿಂದ ಸಂಹರಿಸಲು ತೊಡಗಿದಾಗ ಇವನ ಶಿರಸ್ಸು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟುವುದೇನೋ ಅದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶಕೊಡದೇ ಒಂದೇ ಮುಷ್ಟಿ ಪ್ರಹಾರದಿಂದ ಇವನನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನೀನು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿ ಈ ರೀತಿ ಕೊಂದಿರುವೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಅನತಾರಿಕೆ—ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಖಾಂಡವವೆಂಬ ವನವನ್ನು ದಹಿಸಲು ಉದ್ಯುಕ್ತನಾದ ಅಗ್ನಿದೇವನಿಗೆ ಸಹಾಯಕನಾಗಿರುವಂತೆ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಆ ಖಾಂಡವವನ ದಹನ ಮಾಡಿಸಿದುದು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಪ್ರೀತಿಃ ಪರಾ ತವ ಕುತೋ ಯದುನಾಥ ವಹ್ನಾ |

ಯತ್ಪಾಂಡವಾಶಿತುರಮುಷ್ಯ ಚಕರ್ಥ ಸಾಹ್ಯಂ ||

ಅತ್ರಾಸ್ತಿಹೇತುರಥನಾ ತವ ರಾಘವತ್ನೇ |

ಸತ್ನೀಂ ರರಕ್ತ ಸ ಕಿಲಾತ್ಮತಿಖಾಂ ಪ್ರನಿಷ್ವಾಂ || ೪೪ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಯಜುನಾಥನಾದ ಎಲೈ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ! ಖಾಂಡವನವನನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳ ಅಗ್ನಿ ದೇವನ ಇಷ್ಟಾನುಸಾರವಾಗಿ ಆತನಿಗೆ ಇಂದ್ರನಿಂದ ಉಂಟಾದ ತೊಂದರೆಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಪ್ಪಿಸಿ ಯಾವ ಅಡ್ಡಿಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ವನವನ್ನು ದಹಿಸುವಂತೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ನಿಂತು ಅಗ್ನಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ಈರಿತಿ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗುವುದನ್ನೂ ಲಕ್ಷಿಸದೆ ಅಗ್ನಿ ದೇವನಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವಂತಹ ಅತಿಶಯವಾದ ಪ್ರೀತಿಯು ಆ ಅಗ್ನಿ ದೇವನಲ್ಲಿ ನಿನಗಿರಲು ಕಾರಣವೇನಿರುವುದೋ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವು. ಅಥವಾ ಶ್ರೀರಾಮನಾಗಿ ನಾನು ಅವತರಿಸಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಸೀತಾದೇವಿಯು ತನ್ನ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಗ್ನಿ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಅಗ್ನಿಯು ಸೀತಾದೇವಿಯ ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಹೂವನ್ನು ಸಹ ಕಂಡಿಸದೆ ಆಕೆಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ ನನಗೆ ತಂದೊಪ್ಪಿಸದನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ನೀನು ಆ ಉಪಕಾರ ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಅಗ್ನಿ ದೇವನಿಗೆ ಈಗ ಖಾಂಡವ ವನವನ್ನು ಆಹಾರವನ್ನಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು ಸತ್ಕರಿಸಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಅಗ್ನಿಯು ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ದಹಿಸದೇ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಆಕೆಯ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯವೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇತರರಲ್ಲಿ ಸುಗುಣಗಳನ್ನೇ ಎಣಿಸುವ ಸತ್ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನಾದುದರಿಂದ ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ದಹಿಸದಂತೆ ಅಗ್ನಿಯೇ ರಕ್ಷಿಸಿದನೆಂದು ಅರಿತಿರುವುದು ಯುಕ್ತವೇ ಸರಿ.

ಅನತಾರಿಕೆ—ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು, ಜರಾಸಂಧನಿಂದ ಹೆದರಿದ ವನಂತೆ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಓಡಿಹೋದ ವಿಷಯವು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಜರಾಸಂಧಾಧ್ವೀತೋಮುಹುರಪಿಭವಾಽಪ್ರಾದ್ರವದಹೋಃ|
ಭಯೇ ಹೇತುಃ ಕಸ್ತೇ ಸಕಲಜಗದುದ್ಧೀತಯಶಸಃ ||
ಅನೇಕಸ್ತ್ರೀಸಂಘಪ್ರಣಯರಸಪಾತ್ರೇ ವಪುಷಿ ತೇ |
ಜರಾಸಂಧೋದ್ವೇಗಂಕಿಮುಸರಿಹರಃ ಕೃಷ್ಣನಿರಗಾಃ ||೪೫||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಎಲೈ ಕೃಷ್ಣನೇ, ಯಕ್ಷ, ರಾಕ್ಷಸ, ದೇವದಾನವಮಾನವರೇ ನೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಯಾರಿಂದಲೂ ಅಪಜಯವನ್ನು ಹೊಂದದೇ ಜಯಶೀಲನಾಗುವ ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕ ಬಲಪರಾಕ್ರಮವುಳ್ಳ ನೀನು ಜರಾಸಂಧನೊಡನೆಮಾತ್ರ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಲು ಇಷ್ಟಪಡದೆ ಅವನು ನಿನ್ನನ್ನು ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡುಬಂದಾಗಲೆಲ್ಲಾ ಹೆದರಿಕೊಂಡು ಓಡಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆಯಲ್ಲವೇ? ಈರಿತಿ ಜರಾಸಂಧನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ನೀನು ಹೆದರುವುದಕ್ಕೆ ಏನೋ ಕಾರಣವಿಬೇಕು. ಅದೇನೆಂದರೆ ಅನೇಕ ಲಲನಾಮಣಿಯರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುವಂತಹ ರೂಪಲಾವಣ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಯಾವನ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಈ ನನ್ನ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಜರಾಸಂಧೋದ್ವೇಗವು

ಉಂಟಾಗಬಾರದು. ಎಂದರೆ ಮುಷ್ಟಿನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ತೊಂದರೆಯು ಎಂದು ಒಂದು ಅರ್ಥವು ಜರಾಸಂಧನೆಂಬುವನ ಭಾಧೆಯು ಎಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಅರ್ಥವು ಅದು ಉಂಟಾಗದೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ನೀನು ಅವನಿಗೆ ಸಿಕ್ಕದೇ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಇದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ವಿಧವಿಧವಾದ ವಿಚಿತ್ರಲೀಲಾ ಕಾರ್ಯ ಚತುರನೆಂದೂ, ನಿತ್ಯವಾದ ಸೌಂದರ್ಯ ಲಾವಣ್ಯ ಯೌವನ ಪರಿಪೂರ್ಣನೆಂದೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಪೂತನಿಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಗೋವರ್ಧನ ಪರ್ವತವನ್ನು ಕೈ ಬೆರಳಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿ ಕುವಲಯಾಸೀಡವೆಂಬ ಆನೆಯನ್ನೂ ಸಂಹರಿಸಿದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಈ ಜರಾಸಂಧನಿಂದ ಉಂಟಾದ ಭಯವು ಎಷ್ಟರಮಾತ್ರದ್ದೋ? ಈ ರೀತಿ ಭಯಪಟ್ಟವನಂತೆ ನಟಿಸಿದುದು ಪರಮಾತ್ಮನ ಲೀಲಾ ವ್ಯಾಸಾರವನ್ನೂ ಮತ್ತು ಭೀಮಸೇನನಿಂದ ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸತ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನೂ ವಿಶದ ಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಅನತಾರಿಕೆ—ಮಮ ಪ್ರಾಣಾಹಿ ಸಾಂಡನಾಃ ಎಂಬಂತೆ ಪಂಚಸಾಂಡವರನ್ನು ಪಂಚಪ್ರಾಣಗಳನ್ನಾಗಿ ಎಣಿಸುತ್ತಿರುವ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅವರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನ ಮೇಲೆ ಅತಿಶಯವಾದ ಪ್ರೇಮವುಳ್ಳವನಾಗಿರುವ ವಿಷಯವು ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋಕ

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ತ್ವತ್ಕಟಾಕ್ಷೋದ್ರಪದನ್ಯಪಸುತಾವಲ್ಲಭೇಷ್ಟಸ್ತಿ ಭೂರ್ಯಾಃ
ತತ್ರಾಪ್ಯಸ್ಮಿನ್ ನಿತಾಂತಂ ಪ್ರಚುರ ಇತಿ ಮತಃಫಲ್ಗುನೇ ಪಕ್ಷಪಾತಃ||
ಸಾಹ್ಯಂ ತಸ್ಯೈವನಿತ್ಯಂ ಯುಧಿ ಸಮರಚಯೋ ಯತ್ತವೋಪೇಂದ್ರ
ತಾಯಾಃ |

ಸಂಬಂಧಾದಿಂದ್ರಜೀಃಸ್ಮಿನ್ ಸಮಭವದತುಲಾ ಪ್ರೀತಿರೇತನ್ನ ಚಿತ್ರಂ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಎಲೈ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ, ದ್ರೌಪದಿಯ ಪತಿಗಳಾದ ಪಂಚಸಾಂಡವರಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಕಟಾಕ್ಷವು ಅತಿಶಯವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವರೆಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಅರ್ಜುನನ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಪ್ರೀತ್ಯತಿಶಯವು ನಿನಗೆ ಇದ್ದಿತು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಯುದ್ಧಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಅರ್ಜುನಿಗೆ ಸಾರಥ್ಯವನ್ನೂ ಸಹ ಮಾಡಿ ಸಹಾಯಕನಾಗಿದ್ದೆ. ಹೀಗಿರಲು ಕಾರಣವೇನಿರಬಹುದೆಂದರೆ? ಹಿಂದೆ ನೀನು ಉಪೇಂದ್ರನಾಗಿ (ಇಂದ್ರನ ತಮ್ಮನಾಗಿ) ಅವತರಿಸಿದ್ದುದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡು ಇಂದ್ರನ ಮಗನಾದ ಈ ಅರ್ಜುನನಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣನ ಮಗನೆಂಬ ಅಭಿಮಾನ ವಿಟ್ಟು ಈ ರೀತಿ ಅಸದೃಶವಾದ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಆತನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿರುವೆಯೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಅನತಾರಿಕೆ— ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅರ್ಜುನನ ಸಾರಥಿಯಾಗಿದ್ದು ಆತನ ರಥಾಶ್ವಗಳನ್ನು ಉಪಚರಿಸಿದ ವಿಷಯವು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋಕ

ವಿಶ್ವಾಧೀಶೋಽಸ್ಯ ಗಣಾತಗುಣೋಽಸ್ಯಾಸ್ತ ಸರ್ವಾಭಿಲಾಷೋಽ |
 ಸ್ಯಂತರ್ಯಾಮ್ಯಸ್ಯ ನವಧಿದಯಃ ಪಾರ್ಥಸಾರಥ್ಯಲಕ್ಷ್ಯಾತ್ ||
 ತಸ್ಯಾಶ್ವಾಕಿಂಸಮುಪಚರಸಿ ಶ್ರೀಶ ಮನೈಃತ್ರಹೇತುಂ |
 ಭಾವ್ಯಶ್ವತ್ವಾಭ್ಯಸನಮುತಃ ಪ್ರಾಪ್ತುಮೇವಂ ಕರೋಸಿ || ೪೭ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ— ಎಲೈ ಶ್ರೀಯಃಪತಿಯೇ, ನೀನು ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚಗಳಿಗೂ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿಯೂ ಅನಂತ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿಯೂ ಅವಾಸ್ತ ಸಮಸ್ತ ಕಾಮನಾಗಿಯೂ ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿಯೂ ಇರುವೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಪರಿಪೂರ್ಣ ದಯಾದ್ರಾಫಂತಃಕರಣದಿಂದ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಸಾರಥ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಆತನ ರಥದ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಉಪಚರಿಸುವುದರ ರಹಸ್ಯವೇನೆಂದರೆ? ನೀನು ಮುಂದೆ ಕಲ್ಯಾಣವತಾರವನ್ನು (ಅಶ್ವರೂಪವನ್ನು) ಧರಿಸಬೇಕೆಂದಿರುವೆ ಯಾದುದರಿಂದ ಅಶ್ವಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದು ದಿವ್ಯತರವಾದ ಕುದುರೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಆ ಅರ್ಜುನನ ಕುದುರೆಗಳು ಅಗ್ನಿದೇವನಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ದಿವ್ಯಾಶ್ವಗಳಾದುದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಶುಶ್ರೂಷೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ದಿವ್ಯಾಶ್ವಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಲಿಯಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಈ ರೀತಿ ಅಶ್ವೋಪಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಕಲ್ಯಾಣವತಾರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕುದುರೆಯಾಗಿಯೇ ಜನಿಸುವನು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ “ ನಾರ್ಯಸ್ತವೋಧನವರೇಣ್ಯಮನಃಖಲೀನೈಃ..... ಕೋಪಾದುದೇಷ್ಯತಿಚಯಃ ಕುಹನಾತುರಂಗಃ ” ಎಂಬ ಭಾರತ ಚಂಪೂ ಪದ್ಯವೇ ನಿದರ್ಶನವು.

ಅನತಾರಿಕೆ— ಪೂರ್ವ ವಿಷಯವೇ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಭಾವಾಂತರದಿಂದ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಅಥವಾ ವಾಗಧಿನಾಥೋ |
ಹಯವದನೋಽಭೂಃಪುರಾ ಮುರಾರೇ ತ್ವಂ ||
ತದ್ಗತಸರಮಪ್ರೇನ್ಯಾ |
ಕಿಮಿಹ ಹಯಾಂಸ್ತಸ್ಯ ಪೋಷಯಸಿ || ೪೮ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ— ಎಲೈ ಮುರವೈರಿಯೇ! ಅಥವಾ ನೀನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭಿಮಾನ ದೇವತೆಯಾದ ಹಯಗ್ರೀವ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದೆಯಾದುದರಿಂದ ಹಯಗಳ (ಕುದುರೆಗಳ) ಮೇಲಿನ ಸಹಜವಾದ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಈಗ ಅರ್ಜುನನ ದಿವ್ಯಾಶ್ವಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಉಪಚರಿಸುತ್ತಿರುವೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಅವತಾರಿಕೆ— ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಭೂರಿಶ್ರವಸ್ಸನ್ನು ಅರ್ಜುನನಿಂದ ಹೊಡೆಯಿಸಿದ ವಿಷಯವು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಯುದ್ಧಂಸಾತ್ಯಕಿನಾಸಮಂವಿರಚಯಭೂರಿಶ್ರವಾದೂರತಃ
 ಕೌಂತೇಯೇನತವೋಪದೇಶವಚಸಾಂನಿಷ್ಠೇನಸಂತಾಡಿತಃ ||
 ಧನೋಽಯಂ ಕಿಮು ಕೃಷ್ಣ ತೇ ರಘುಪತಿಸ್ತ್ವಂ ವಾಲಿ
 ಯುದ್ಧೇ ಕೃತಾಂ |
 ರೀತಿಂ ಬೋಧಯಸೀಹ ವಾಸ್ಸಶ್ರಿತಜನಾಂಸ್ತ್ರಾತುರ್ನ ತೇ
 ಭೀರಘಾತ್ || ೪೯ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ— ಎಲೈ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನೇ ದುರ್ಯೋಧನನ ಪಕ್ಷದವನಾದ ಭೂರಿಶ್ರವಸ್ಸೆಂಬುವನು ಸಾತ್ಯಕಿಯೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಆ ಸಾತ್ಯಕಿಯನ್ನು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಕೆಡವಿ ಕತ್ತಿಯಿಂದ ಕತ್ತರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆತನು ಯತ್ನಿಸುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಯೀ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಯುದ್ಧಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಸಾರಥಿಯಾದ ನೀನು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ತಿಳಿದು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಬೇಗ ಬಾಣಬಿಡುವಂತೆ ಪ್ರೇರಿಸಿ ಆ ಭೂರಿಶ್ರವಸ್ಸಿನ ಹಸ್ತವನ್ನು ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ಸಮ ಬಲಶಾಲಿಗಳಾದ ಇಬ್ಬರೂ ಪರಸ್ಪರ ಯುದ್ಧಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಸ್ವಪಕ್ಷದವನ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಶತ್ರುಪಕ್ಷದವನನ್ನು ಹೀಗೆ ಮೋಸಮಾಡಿ ಮೂರನೆಯವನಿಂದ ಹೊಡೆಯಿಸುವುದು ಯಾವ ದರ್ಮವು? ಅಥವಾ ಹಿಂದೆ ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ನೀನು ವಾಲಿ ಸುಗ್ರೀವರಿಬ್ಬರೂ ಯುದ್ಧಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಆ ವಾಲಿಗೆ ಅರಿಯದಂತೆ ನೀನು ಮರೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಮೋಸದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದೆ ಆ ನಿನ್ನ ನಡವಳಿಕೆಯನ್ನೇ ಅರ್ಜುನನಿಗೂ ಈಗ ಉಪದೇಶಿಸಿ ಕಲಿಸಿಕೊಟ್ಟೆಯೇನು? ಅಥವಾ ಆಶ್ರಿತ ರಕ್ಷಣವೇ ಮುಖ್ಯಧ್ಯೇಯವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ನಿನಗೆ ಈ ಅಧರ್ಮಯುದ್ಧದ ಪಾತಕದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಭಯವು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಇಲ್ಲವು. ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ಸರ್ವಶಕ್ತನೂ ಆದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ಮರಣದಿಂದಲೇ ಚೇತನರ ಸಮಸ್ತ ಪಾಪವೂ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದಾದುದರಿಂದ ಪಾಪ ದೂರನಾದ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಯಾವುದನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ ಲೋಕನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದೇ ಧರ್ಮವು ಅದೇ ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯವು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅವತಾರಿಕೆ— ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ವಿದ್ಯಾಗುರುವಾದ ಸಾಂದೀಪಿನಿಯ ಮಗನು ಮರಣಹೊಂದಿ ಲೋಕಾಂತರಗತನಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನನ್ನು ಬದುಕಿಸಿದ ವಿಷಯವೂ ಉತ್ತರಾಗರ್ಭಗತ ಶಿಶುವನ್ನು ಒದುಕಿಸಿದ ವಿಷಯವೂ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಮೃತಂ ಶಿಶುಂ ಜೀವಯತಸ್ತವಾಸ್ಮಿ |

ವೃತ್ತೈದ್ಭೃತಂ ಕೃಷ್ಣಕಿಮಸ್ತೃಪೂರ್ವಂ ||

ಪುರೈವ ಯಸ್ಮಾದ್ರಘುನಾಯಕಸ್ತ್ವ

ನುಜೀವಯಃ ಕಂಚನ ವಿಪ್ರಸೂನುಂ

|| ೫೦ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಎಲೈ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ! ನಿನ್ನ ವಿವ್ಯಾಗುರುವಾದ ಸಾಂದೀಪಿನಿಯ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಶಿರಸಾವಹಿಸಿ ಎಷ್ಟೋ ದಿನಗಳ ಹಿಂದೆ ಮರಣಹೊಂದಿದ್ದ ಗುರು ಪುತ್ರನನ್ನು ಬದುಕಿಸಿ ಲೋಕಾಂತರದಿಂದ ಕರೆತಂದು ಆತನ ಸನ್ನಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಸಮ ಪೀಸಿದೆ ಮತ್ತು ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನ ಮಹಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಹತವಾಗಿದ್ದ ಉತ್ತರೆಯ ಶಿಶುವನ್ನು ಬದುಕಿಸಿದೆ. ಈ ರೀತಿ ಮೃತ ಶಿಶುಗಳನ್ನು ಬದುಕಿಸುವ ನಿನ್ನ ಕಾರ್ಯವು ಬಹಳ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾಗಿದ್ದರೂ ನಿನ್ನ ಲೀಲಾ ನ್ಯಾಸಾರಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಹೊಸದಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇನೂ ಅತಿಶಯವಿರುವಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲವು. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದೆ ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿಯೇ ನೀನು ಮೃತನಾಗಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಮಾರನನ್ನು ಬದುಕಿಸಿರುತ್ತೀಯೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ಈಗಲೂ ಈ ಮೃತ ಶಿಶುಗಳನ್ನು ಬದುಕಿಸಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಶ್ರೀರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪುತ್ರನೊಬ್ಬನು ಅಕಾಲಮರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದನೆಂದು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಕೂಡಲೇ ಶ್ರೀರಾಮನು ಅದರ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿದು ಧರ್ಮ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ತಪಶ್ಚರ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ದೋಷಿಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ಮೃತನಾಗಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಮಾರನನ್ನು ಬದುಕಿಸಿದನೆಂಬ ರಾಮಾಯಣ ಕಥೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬೇಕು.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಕುಚೇಲನು ಅವಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ಉಪಹಾರವನ್ನಾಗಿ ತಂದೊಪ್ಪಿಸಿದ ವಿಚಾರವು ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ರಾಮಾವತಾರೇ ತ್ವಮಗಾಃ ಫಲಾನಿ |

ಶುಷ್ಕಾಣಾಭೋಕ್ತುಂ ಶ್ರಮಣೋಕುಟೀರಂ ||

ತಸ್ಮಾತ್ಪ್ರಖಾ ತೇ ವಿದಿತಾಂತರಂಗಃ |

ಪ್ರಾದಾತ್ಕುಚೇಲಶ್ಚಿಸಿಟೋಪಹಾರಂ

|| ೫೧ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಎಲೈ ವಾಸುದೇವನೇ! ನೀನು ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಶಬರಿಯ ಗುಡಸಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆಕೆಯಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ಅನೇಕ ದಿನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಟ್ಟಿದ್ದು ಒಣಗಿಹೋಗಿ ನಿಸ್ಸಾರವಾದ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನೇ ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಭಕ್ಷಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಯಾರು ಎಂಥಾ ಆಹಾರವಸ್ತುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೂ ನೀನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದಲೇ ತಿನ್ನುವೆಯೆಂಬ ಗುಟ್ಟನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದರಿಂದಲೇ ನಿನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತನಾದ ಕುಚೇಲನು ಭೋಗ್ಯವಾದ ಆಹಾರವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಲು ಅರ್ಹನಾದ ನಿನಗೆ ಒಣ ಅವಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ತಿನ್ನುವುದಕ್ಕೆ

ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ತಂದು ಕೊಟ್ಟನಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಪತ್ರಂ ಪುಷ್ಪಂ ಫಲಂ ತೋಯಂ ಯೋಮೇ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಪ್ರಯಚ್ಛತಿ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಯಾರೇ ಆಗಲಿ ಎಂತಹ ವಸ್ತುವನ್ನಾದರೂ ಪರಮ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದುದೇ ಆದರೆ ಅದನ್ನೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವೀತಿಯಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎನ್ನುವುದು ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅನತಾರಿಕೆ—ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಜಾಂಬವಂತನೊಡನೆ ಯುದ್ಧವಾಡಿ ಸ್ಯಮಂತಕ ರತ್ನವನ್ನು ಪಡೆದು ಜಾಂಬವತಿಯನ್ನು ವಿನಾಹಮಾಡಿಕೊಂಡ ವಿಚಾರವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಮಧ್ಯಮಾನಜಲಧೇರ್ಮಣಾಮೇಕಂ |

ಸುಂದರೀಮಪಿ ಪುರಾಸಮನಾಪಃ ||

ತದ್ವದೇವ ಪುನರಾಪ್ತಮನಾಸ್ತ್ವಂ |

ಜಾಂಬವನ್ಮಥನತೋಽಸಿಕೃತಾರ್ಥಃ || ೫೨ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಎಲೈ ಶೌರಿಯೇ! ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಮಧ್ಯದ ಫಲವಾಗಿ ನೀನು ಒಂದು ದಿವ್ಯವಾದ ರತ್ನವನ್ನೂ ಮತ್ತು ಒಂದು ಸ್ತ್ರೀರತ್ನವನ್ನೂ (ಕೌಸ್ತುಭ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು) ಸಂಪಾದಿಸಿದೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ಈಗಲೂ ಒಂದು ದಿವ್ಯರತ್ನವನ್ನು ಸ್ತ್ರೀ ರತ್ನದೊಡನೆ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಈಗ ಜಾಂಬವಂತನನ್ನು ಮಥಿಸಿ [ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ] ಸ್ಯಮಂತಕ ರತ್ನವನ್ನೂ ಜಾಂಬವತಿಯನ್ನೂ ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು;

ಅನತಾರಿಕೆ—ಇನ್ನು ಮುಂದಿನ ಏಳು ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ಮನೋವಲ್ಲಭರಾದ ಗೋಪಸುಂದರಿಯರೊಡನೆ ಸರಸಸಲ್ಲಾಪ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಸೂಚಿತವಾಗುವ ಮೃತ್ಯು ಕೂರ್ಮಾದ್ಯವತಾರಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಬಂದ ವಿಷಯವು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುವುದು.

ಈಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮತ್ಸ್ಯಾವತಾರ ಸ್ಮರಣವುಂಟಾಗುವದನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುವುದು.

ಶ್ಲೋಕ

ನೈಘೃಣ್ಯಂಬತವಲ್ಲಭಪ್ರಿಯತಮಾಸ್ತಸ್ಮಾಸುಯುಕ್ತಂನುಕಿಂ |

ಭೀತಾಸ್ತ್ವಯ್ಯನುಸಸ್ಥಿತೇನಿಶಿ ವಯಂ ತತೋಮಕಸ್ಯಾಗಮಾತ್ ||

ಕಿಂಬ್ರಾಥಾಬ್ಜದೃಶೋಹತಸ್ಸತುಮಯೈವಾವ್ನಾಯಹರ್ತಾಪುರಾ|

ಚಂದ್ರೋಭೀತಿಕರಃಪ್ರಿಯಪ್ರಿಯತಮಾ ಮೇವಿನರೂಪಂಸ್ಪೃತಂ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಪ್ರಾಣಪ್ರಿಯರಾದ ಗೋಪಯುವತಿಯರೆಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟು ಗೂಡಿ ಚಂದ್ರೋದಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಆಗಮನವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದು

ಬೆಳಗಿನ ವರಿವಿಗೂ ಬಾರದೇ ಪ್ರಭಾತವಾದಮೇಲೆ ಬಂದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನೋಡಿ ಎಲೈ ಪ್ರಾಣವಲ್ಲಭನೇ ನಿನ್ನ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರರಾದ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಮೇಲೆಯೂ ಹೀಗೆ ದಯಾರಹಿತನಾಗಿ ಇಷ್ಟು ಉದಾಸೀನನಾಗಿರುವುದು ಯುಕ್ತವೇ? ನೆನ್ನೆಯರಾತ್ರಿ ನೀನು ದಯಮಾಡಿಸುವುದನ್ನೇ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದನಾವೆಲ್ಲರೂ ನೀನು ಬಾರದೇ ಹೋದುದರಿಂದ ಆ ಸೋಮಕನ ಆಗಮನದಿಂದ ಬಹಳವಾಗಿ ಹೆದರಿದೆವು ಎಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೊಡನೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡರು. ಸೋಮಕನ ಆಗಮನದಿಂದ ಎಂದರೆ ಚಂದ್ರೋದಯ ವಾದುದರಿಂದ ಎಂದು ಗೋಪಸ್ತ್ರೀಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು. ಕಾಮುಕರಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಪತಿಯ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಚಂದ್ರೋದಯವಾದರೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ವಿರಹತಾಪವು ಹೆಚ್ಚಿ ಭಯವಾಗುವುದಾದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಗೋಪಾಂಗನೆಯರ ಸವಿಾಪದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಚಂದ್ರೋದಯವಾದುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೆದರಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೀತಿ ಅರಿಕೆಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಈ ರೀತಿಯಾದ ಗೋಪಸ್ತ್ರೀಯರ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಸೋಮಕನ ಆಗಮನದಿಂದ ಹೆದರಿದೆವು. ಎನ್ನವಮಾತಿಗೆ ಹಿಂದೆ ವೇದಾಪಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದ ಸೋಮಕನು ಬಂದುದರಿಂದ ಹೆದರಿದೆವೆಂದು ಇವರು ಹೇಳುವರೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು ಎಲೈ ಕಮಲದಂತೆ ಕಣ್ಣುಳ್ಳ ಲಲನಾಮಣಿಯರೇ! ಇದೇನು ಹೀಗೆ ಹೇಳುವಿರಿ ಬಹಳ ಕಾಲದ ಹಿಂದೆಯೇ ಮತ್ಸ್ಯರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದ ನಾನು ಆ ಸೋಮಕಾಸುರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ವೇದೋದ್ಧರಣ ಮಾಡಿರುವೆನು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಆ ಸೋಮಕನು ಮತ್ತೆ ಬರುವುದೆಂದರೇನು? ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಲು ಆ ಗೋಪಾಂಗನೆಯರು ಎಲೈ ಪ್ರಾಣ ನಾಥನೇ ಸೋಮಕನ ಆಗಮನವೆಂದರೆ ಚಂದ್ರನು ಉದಯಿಸುವುದು ಎಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲವೇ? ಎನಲು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಓಹೋ ನಿಮ್ಮ ಮಾತಿನಿಂದ ನನ್ನ ಪೂರ್ವಾವತಾರವಾದ ಮತ್ಸ್ಯರೂಪದ ಸ್ಮರಣವುಂಟಾಯಿತು. ಎಂದು ಹೇಳಿ ತನ್ನ ಮತ್ಸ್ಯವತಾರವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದನು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಅನತಾರಿಕೆ— ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಗೋಪಾಂಗನೆಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳೊಡನೆ ಸಲ್ಲಾಪಮಾಡುತ್ತಾ ತನ್ನ ಕೂರ್ಮಾವತಾರ ಸ್ಮರಣವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ ವಿಷಯವು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಶ್ಲೋಕ

ಮುಗ್ಧಾಂವಾಂಪರಿರಭ್ಯಪೀಡಯಸಿಕಿಂಮುಂಚಪ್ರಿಯತ್ನತ್ಕುಚ |
 ಕೋಣಾಭ್ಯದ್ವಹನಾನ್ಮಮಾಪಿನಹಿಕಿಂಪೀಡಾಸ್ತಿ ಚಂದ್ರಾನನೇ ||
 ಏವಂಚೇತ್ಪ್ರಿಯತಂಚಕಿಂವಹಸಿಭೋಃಪ್ರಾಪ್ತಂಸುಧಾಂನಾಥತ |
 ದ್ವೈತ್ಯಾಸಾಕಥಮಾಪ್ಯತೇಽತ್ರಸಖಿಮೇ ಕೂರ್ಮಾಕೃತಿಸ್ಸಾಕ್ಷಿಣೇ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಗೋಪಾಂಗನೆ ಹೇಳುವುದು — ಎಲೈ ಪ್ರಾಣಪ್ರಿಯನೇ ಇನ್ನೂ ಯಾವನಾರಂಭ ದೆಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ನನ್ನನ್ನು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಈರೀತಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಏಕೆಹಿಂಸೆಪಡಿಸುವೆ ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಹೇಳುವುದು—ಎಲೈ ಚಂದ್ರ ಮುಖಿಯೇ ನಿನ್ನನ್ನು ಅಲಂಗಿಸುವಾಗ ನಿನ್ನ ಕುಚ ಪರ್ವತವನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿರುವ ನನಗೂ ಹಿಂಸೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೇನು? ಗೋಪಾಂಗನೆ—ಹಾಗಾದರೆ ಅದನ್ನೇ ತಕ್ಕಾಗಿ ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ತೊಂದರೆಪಡುತ್ತಿರುವೆ ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡಬಾರದೆ? ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ—ಎಲೈ ಪ್ರಿಯಳೇ ಸುಧಾ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಈರೀತಿ ಕುಚಪರ್ವತವನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವೆನು. ಗೋಪಾಂಗನೆ—ಎಲೈ ಸ್ವಾಮಿಯೇ ಇದನ್ನು ಧರಿಸುವುದರಿಂದ ಅಮೃತವು ನಿನಗೆ ಹೇಗೆ ದೊರೆಯುವುದು? ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ—ಎಲೈ ಪ್ರಿಯಳೇ ನಾನು ಹಿಂದೆ ಕೂರ್ಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಮಂದರ ಪರ್ವತವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದೆನು ಆಗ ಅಮೃತವು ಲಭಿಸಿತು ಅದರಂತೆಯೇ ಈಗ ನಿನ್ನ ಕುಚ ಪರ್ವತವನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ನಿನ್ನ ಅಧರಾಮೃತವು ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೀಗೆ ನಿನ್ನ ಕುಚಪರ್ವತ ಧಾರಣವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆನು. ಎಂದು ಪರಿಹಾಸ ಮಾಡಿ ತಾನು ಕೂರ್ಮಾವತಾರವನ್ನು ತಾಳಿದ್ದ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸಿದ ನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವರಾಹಾವತಾರ ಸ್ಮರಣವು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಶ್ಲೋಕ

ಹೇಪ್ರೇರ್ಯಪೃಥುನೀಲರತ್ನ ಸುಷಮಾಪ್ರಸ್ಪರ್ಧಿಶೋಭಾಜುಷ |
 ಸ್ತೀಕ್ರೋಡಸ್ಯ ವಿಲೋಕ್ಯ ಕಾಂತಿಮಮಿತಾಂ ಮೋಹಂ ಗತಾಽಹಂ
 ಮುಹುಃ ||

ತ್ಯಂಭೀರುಸ್ಸಖಿ ಮಾಂ ನಕಿಂ ಯದುಸುತಂ ಜಾನಾಸಿಜಾನೇತತ |
 ಸ್ತದ್ವಕ್ಷಃಪರಿರಂಭಣೇಚ್ಛುರವದಂ ಭೋಮತ್ಕಿಟಿತ್ತಂ ಸ್ಮೃತಂ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ— ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಗೋಪಾಂಗನೆಯು ವಿಶಾಲವಾಗಿಯೂ ಪುಷ್ಪವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ತೇಜೋಮಯನಾದ ವಕ್ಷಸ್ಥಲವನ್ನು ನೋಡಿ ಮೋಹಿಸಿ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತು ಎಲೈ ಮನೋಮೋಹಕನಾದ ಸ್ವಾಮಿಯೇ ದಪ್ಪನಾದ ಇಂದ್ರನೀಲ ರತ್ನದಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವ ನಿನ್ನ ಈ ಕ್ರೋಡ ರೂಪವನ್ನು ನೋಡಿ ನಾನು ಬಾರಿಬಾರಿಗೂ ಮೋಹ ಹೊಂದಿರುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಕ್ರೋಡ ಎಂದರೆ ವಕ್ಷಸ್ಥಲ ಅದರ ರೂಪವೆಂದರೆ ಸೌಂದರ್ಯ ಅದರಿಂದ ಮೋಹಗೊಂಡಿರುವುದೆಂದರೆ ವಕ್ಷಸ್ಥಲದ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಬೆರಗಾಗಿರುವೆನು ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಆ ಗೋಪಾಂಗನೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು

ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದೇ ಕ್ರೋಡ ಎಂದರೆ, ವರಾಹ ಅದರ ರೂಪ ಎಂದರೆ ಆಕಾರ ಅದರಿಂದ ಮೋಹಹೊಂದುವುದು ಎಂದರೆ ಮೂರ್ಛಿತಳಾಗುವುದು ಹೀಗೆಂದರೆ ನೀಲ ರತ್ನದಂತೆ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಬೀರುತ್ತಿರುವ ನಿನ್ನ ವರಾಹ ರೂಪವನ್ನು ನೋಡಿ ನಾನು ಬಹಳ ಭಯದಿಂದ ಪದೇಪದೇ ಮೂರ್ಛಿತಳಾಗುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಎಂದು ಇವಳು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಳು. ಎಂಬದಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಎಲೈ ಸಖಿಯೇ ನೀನು ಬಹಳ ಭಯಪಡುವ ಸ್ವಭಾವದವಳಂತೆ ತೋರುತ್ತಿರುವೆ. ನನ್ನನ್ನು ಯದುಕುಮಾರನೆಂದು ನೀನು ಅರಿತಿಲ್ಲವೇನು? ಎಂದು ಕೇಳಿದುದಕ್ಕೆ ಆ ರಮಣಿಯು ಎಲೈ ಪ್ರಾಣವಲ್ಲಭನೇ ನಿನ್ನನ್ನು ನವಮನ್ಮಥಾಕಾರನಾದ ಯದುಕುಮಾರನೆಂದೇ ನಾನು ಅರಿತಿರುವೆನು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ನಿನ್ನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳದ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಬೆರಗಾಗಿ ನಾನು ಅದನ್ನು ಆಲಂಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಕ್ಷೆಯಿಂದ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದೆನು ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಖಿಯ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಆಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಎಲೈ ಪ್ರಿಯತಮಳೇ ನೀನು ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಕ್ರೋಡ ಶಬ್ದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದುದರಿಂದ ನಾನು ಆ ಕ್ರೋಡಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವರಾಹವೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ನನ್ನ ಹಿಂದಿನ ವರಾಹಾವತಾರವನ್ನು ನೀನು ನೆನಸಿಕೊಂಡಿರಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿದೆನು. ಎಂದು ಸಮಾಧಾನಹೇಳಿ ತನ್ನ ವರಾಹ ರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಅನತಾರಿಕೆ—ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನರಸಿಂಹಾವತಾರದ ಸ್ಮರಣವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋಕ

ಪ್ರಹ್ಲಾದಂ ವತ್ಸನಾರಾದುಪಗತಮದಯಸ್ತತ್ಪಿತೃತ್ವಾಜ್ಞಃಪ್ರಮತ್ತಃ |
 ಶೃಂಗಾಗ್ರಾತ್ಪಾತಯಿತ್ಯಾವ್ಯಥಯತಿತರುಣಾಲೋಲುಪಸ್ತ್ವಂನವೇತ್ಥ
 ಕಿಂಕಿಂಕಾಂತೇತಥಾಚೇನ್ನರಹರಿವಪುಷಾಹನ್ಮಿತಂಸ್ತಂಭಜಸ್ಸು |
 ಕೋನಾನಾಥೋದ್ಯಮೋಽಯಂವ್ಯಷದಮನವಿಧೌಭೋಹಿರಣ್ಯಸ್ಪೃ
 ತೋಽರಿಃ || ೫೬ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಮತ್ತೊಬ್ಬ ರಮಣಿಯು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನೋಡಿ ಎಲೈ ಪ್ರಾಣೇಶ! ಅದೋ ಅಲ್ಲಿನೋಡು ತನ್ನ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ ಓಡಿಬಂದಿರುವ ಪ್ರಹ್ಲಾದವತ್ಸನನ್ನು ಮದದಿಂದ ಕೊಚ್ಚಿರುವ ಕೇವಲ ಅಜ್ಞಾನಾದ ಆ ವತ್ಸನ ತಂದೆಯು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ದಯೆಯಿಲ್ಲದೆ ಶೃಂಗಾಗ್ರದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಕೆಡವಿ ಹಿಂಸೆ ಪಡಿಸುತ್ತಿದೆ ನೀನು ತರುಣಿಯರ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ವಿಲಾಸ ವಿನೋದದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು

ಅದನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಗಮನಿಸದೇ ಇರುತ್ತಿರುವೆ. ಶ್ರೀಘ್ರವಾಗಿ ಹೋಗಿ ರಕ್ಷಿಸಬಾರದೇ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ತರುಣಿಯ ಮಾತಿಗೆ ಅವಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೇ ಅಂದರೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕುಣಿದಾಡುತ್ತಾ ತನ್ನ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಓಡಿಬಂದಿರುವ ಒಂದು ಎಳೇ ಕರುವನ್ನು ಒಂದು ಗೂಳಿಯು ಮದದಿಂದ ಕೊಬ್ಬಿ, ತನ್ನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಕರುವೆಂದು ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದೇ ಕೊಂಬಿನ ತುದಿಯಿಂದ ತಿವಿದು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಕೆಡವಿ ಹಿಂಸೆಪಡಿಸುತ್ತಿದೆ. ಬೇಗ ಹೋಗಿ ಅದನ್ನು ಬಿಡಿಸ ಬಾರದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಗೋಪ ಯುವತಿಯು ಹೇಳಿದಳೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಅದೇ ಮಾತಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಂದರೆ ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗನಾದ ಪ್ರಹ್ಲಾದನನ್ನು ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮೂಢನಾಗಿಯೂ ಮತ್ತನಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಆತನ ತಂದೆಯು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ದಯೆಯಿಲ್ಲದವನಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ ಶಿಖರದಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿ ಹಿಂಸೆಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ತ್ರೀ ಸುಖದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾದ ನೀನು ಅರಿಯಲೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ತನ್ನ ಕಾಂತಾಮಣಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟವನಾಗಿ ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಆ ಬಾಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಎಲೈ ಕಾಂತೆಯೇ ಏನು ಏನು ಹೇಳಿದೆ ಮತ್ತನಾದ ಆ ದುಷ್ಟನು ತನ್ನ ವತ್ಸನನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಹಿಂಸೆ ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆಯೇ? ಹಾಗಾದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ತಾಳು ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ನರಸಿಂಹ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಕಂಬದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿ ಬಂದು ಆ ಖೂಳನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಬರುತ್ತೀನೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪರಮಾತ್ಮನ ಈ ರೀತಿಯಾದ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ಲಲನಾಮಣಿಯು ನಸುನಗುತ್ತಾ ಎಲೈ ಪ್ರಾಣಕಾಂತನೇ ಎಳೇ ಕರುವನ್ನು ಕೊಂಬಿನಿಂದ ತಿವಿಯುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ಗೂಳಿಯನ್ನು ಹೊಡೆದು ಓಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ನಿನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೇನು ಎಂದು ಕೇಳಿದನೇಲೆ ಆಕೆಯ ಯಥಾರ್ಥವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಗೋಪಯುವತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಎಲೈ ಸುಂದರಿಯೇ ನೀನು ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡೆನೆಯಿಲ್ಲದಂತೆ ನನ್ನ ಪರಮ ಭಕ್ತನಾದ ಪ್ರಹ್ಲಾದನನ್ನು ಅವನ ತಂದೆಯು ಹಿಂಸೆಪಡಿಸುತ್ತಿರುವನೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಿತು. ಆದುದರಿಂದ ನಾನು ಪೂರ್ವದಂತೆ ನರಸಿಂಹಾವತಾರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತೀನೆಂದು ಹೇಳಿದೆನು ಎಂದು ಹೇಳಿ ತಾನು ನೃಸಿಂಹ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸಿದನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ರಾಧೆಯೊಡನೆ ಭಾಷಣ ಮಾಡುತ್ತಾ ತನ್ನ ವಾಮನಾವತಾರವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ ವಿಷಯವು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋಕ

ಸರ್ವಾ ಸ್ವಪ್ಯಬಲಾಸು ತೇಪ್ರಿಯತಮಾಕಾನಾಥಸತ್ಯಂವದ |
 ತ್ವಂರಾಧೇನುಮವಲ್ಲಭಾಬತಶಶೋಸ್ಯೇವಂಪ್ರಿಯೇನಾನದ |
 ಕುಬ್ಜಾಂನಾಥವಿಧಾಯ ಸುಂದರತನಾಂತಸ್ಯಾಂತು ಸಕ್ತಃ ಕಿಲ |
 ಭ್ರಾಂತೇಕುಬ್ಜತನುಃಪುರಾಹಮಭವಂಪ್ರೀತಿಸ್ತುತತ್ರಾಸ್ತ್ಯತಃ ||೫೭||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಸಹಸ್ರಾರು ಸುಂದರಿಯರಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನನ್ನೇ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿರುವನೆಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬಳಿಗೂ ಉಂಟುವುದು ತಿರುವ ಈ ಕೃಷ್ಣ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನೋಡಿ ರಾಧೆಯು ಎಲೈ ಸ್ವಾಮಿಯೇ ನಿನಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಸಹಸ್ರ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಇಷ್ಟರಾಗಿರುವರು ಆದರೆ ಅವರೆಲ್ಲರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯತಮಳಾದ ಭಾಗ್ಯವತಿಯು ಯಾರೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ವಂಚನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸತ್ಯವಾಗಿ ನನಗೆ ಹೇಳುವೆಯಾ? ಎಂದು ಕೇಳಲು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಎಲೈ ರಾಧೆಯೇ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ವಂಚನೆಯುಂಟೇ ಸತ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳುವೆನು. ನಿನ್ನ ಮೇಲಿರುವಷ್ಟು ಅನುರಾಗವು ನನಗೆ ಮತ್ಯಾವ ಸುಂದರಿಯರಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲವು ಇದು ಯಥಾರ್ಥವಾದ ಮಾತು ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನೋಡಿ ರಾಧೆಯು ಅಹಹಾ ನೀನು ಯಂಥಾ ಮೋಸಗಾರನು ನೀನು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬಳನ್ನೂ ಹಿಂಗೆಯೇ ಮರುಳುಮಾಡುತ್ತಿರುವೆಯಲ್ಲವೆ? ನಿನ್ನ ಮಾತು ನಂಬತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲವು ಎಂದು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದಳು. ಆಗ ಕೃಷ್ಣನು ಎಲೈ ಪ್ರಿಯಳೇ! ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ನನ್ನನ್ನೇಕೆ ವೃಥಾ ದೂಷಿಸುವೆ ನಾನು ನಿಜವಾಗಿ ಯೂ ನಿನ್ನನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಹೇಳಲು ರಾಧೆಯು ಕೋಪದಿಂದ ನೀನು ಆನ್ಯರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ನಾನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟರೆ ಆಗ ಒಪ್ಪುವಿಯೋ ಇಲ್ಲವೋ? ಸುಂದರಿಯರಾದ ನಾವುಗಳೆಲ್ಲರೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ವಿಕಾರವಾದ ರೂಪವುಳ್ಳ ಆಕುಬ್ಜಿಯನ್ನು ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ರೂಪವತಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಅವಳೊಡನೆ ನೀನು ಸುಖಿಸಲಿಲ್ಲವೇ. ಅವಳ ಮೇಲಿನ ಪ್ರೇಮಾತಿಶಯವು ಅದೆಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾದುದೋ ಎಂದು ಮೂದಲಿಸಿ ಕೇಳಿದಳು, ಆಗ ಕೃಷ್ಣನು ರಾಧೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಎಲೈ ಭ್ರಾಂತಳಾದ ರಾಧೆಯೇ ನಾನು ಹಿಂದೆ ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕುಬ್ಜಾವತಾರವನ್ನು (ವಾಮನಾವತಾರವನ್ನು) ಹೊಂದಿದ್ದೆನು. ಆದುದರಿಂದ ಈಗ ಈ ಕುಬ್ಜಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆನು. ಆಷ್ಟೇವಿನಾ ನನಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರೇಮಪಾತ್ರಳು ನೀನೆ ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಮೂಲಕ ತಾನು ವಾಮನಾವತಾರವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪರಶುರಾಮಾವತಾರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಮತ್ತೊಬ್ಬಳೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುವ ವಿಚಾರವು ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋಕ

ಕಿಂ ತೇಕಾಂತಮನೋಜ್ಞ ಕುಂತಲಭರೇಸಾಂದ್ರಾಹಿರೇಣುಃಪ್ರಿಯೇ |
 ಕುತ್ರಾಸೀದ್ವಿಪಿನೇಗವಾಂಖುರಭವಾತಾಂರೇಣುಕಾಂಸಂಹರ |
 ನಾನಾಸುಂದರಿತಾತನಾಜ್ಞುಗಡಿತಃಪಾಸಂತ್ಯಕಾಷ್ಠಂಪುರಾ |
 ನಾಥೋನ್ಮಾದವಚಃಕೃತಸ್ಸಖಿಮಯೂತದ್ಭಾರ್ಗವತ್ವಂಸ್ತೃತಂ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಆತ್ಯಂತ ಮೃದುವಾಗಿಯೂ ಕಷ್ಟಾಗಿಯೂ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾ ಸುರಳು ಸುರಳಾಗಿ ಮನೋಹರವಾಗಿರುವ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮುಂಗುರುಳುಗಳ ಸೌಂದರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನ ಚಿತ್ತಳಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕಾಮಿನಿಯು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತು ಎಲೈ ಪ್ರಿಯತಮನೇ ರಮ್ಯವಾದ ನಿನ್ನ ಮುಂಗುರುಳುಗಳ ತುಂಬ ತುಂಬಿರುವುದು ಇದೇನು? ಎಂದು ಕೇಳಲು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಪ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಎಲೈ ವಲ್ಲಭಳೇ ಇದೆಲ್ಲವೂ ಮಣ್ಣಿನ ರೇಣುಗಳು ತಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಬಿಡವಾಗಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿವೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟನು. ಆಗ ಆ ಗೋಪಾಂಗನೆಯು ಯಾರಿಗೂ ಅರಿಯದಂತೆ ಈ ಕೃಷ್ಣನು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಹೊಸ ತರುಣಿಯನ್ನು ಗೋಪ್ಯವಾಗಿ ಸಂಕೇತ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಧೂಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅವಳೊಡನೆ ವಿಹರಿಸಿ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಈ ರೀತಿ ಮುಂಗುರುಳುಗಳಲ್ಲಿ ರೇಣುಗಳು ತುಂಬಿ ಕೊಂಡಿರಬಹುದೆಂದು ಶಂಕಿಸಿ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತು ಎಲೈ ಪ್ರಿಯನೇ ಇಷ್ಟು ಧೂಳು ನಿನ್ನ ಕೇಶರಾಶಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡವು? ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಎಲೈ ರಮಣಿಯೇ! ಈ ರೇಣುಗಳು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಗೋವುಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ನಾನು ಸಂಚರಿಸುವಾಗ ಅವುಗಳ ಕಾಲು ಗೊರಸುಗಳಿಂದ ಎದ್ದು ಹೀಗೆ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿವೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟನು. ಆಗ ಗೋಪಾಂಗನೆಯು ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತು ಎಲೈ ಸ್ವಾಮಿಯೇ ಹಾಗಾದರೆ ಆ ರೇಣುಕೆಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸು ಎಂದು ಹೇಳಲು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದಕೂಡಲೇ ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಎಲೈ ಸಂದರಿಯೇ ಬೇಡ, ಬೇಡ ರೇಣುಕೆಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸೆಂದು ನನ್ನನ್ನು ನಿರ್ಬಂಧಿಸಬೇಡ ಪರಶುರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಯಾದರೋ ಣಾಸು ತಂದೆಯ ಮಾತಿಗೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದು ರೇಣುಕೆಯನ್ನು ಕೊಂದು ಮಾತೃಸಂಹಾರ ರೂಪವಾದ ಪಾಪಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರುವೆನು ಹೀಗಿರುವಾಗ ಈಗ ನೀನೂ ರೇಣುಕಾಸಂಹಾರ ಮಾಡೆಂದು ನನ್ನನ್ನು ನಿರ್ಬಂಧಿಸುವೆಯಾ ಎಂದು ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಕೇಳಿದನು. ಆ ಗೋಪ ತರುಣಿಯು

ತನ್ನ ಮಾತಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಅಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಉತ್ತರಕೊಡುತ್ತಿರುವ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನೋಡಿ ಎಲೈ ಸ್ವಾಮಿಯೇ ನಿನ್ನ ತಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಧೂಳಿಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ರೇಣುಕಾ ಸಂಹಾರ ಮಾಡೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಚಿತ್ತ ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ನೀನು ಹೇಳುವ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವೇನೆಂದು ಕೇಳಿದಳು. ಆಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ನಗುತ್ತಾ ಎಲೈ ರಮಣಿಯೇ ರೇಣುಕೆಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸೆಂಬ ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಅರ್ಥಕೊಡುವ ನಿನ್ನ ಮಾತಿನಿಂದ ನನ್ನ ಪರಶುರಾಮಾವತಾರದ ಸ್ಮರಣವುಂಟಾದುದರಿಂದ ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿದನೆಂದು ಹೇಳಿ ತನ್ನ ಪರಶುರಾಮಾವತಾರವನ್ನು ಗೋಪಾಂಗನೆಗೆ ಅರುಹಿದನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಅವತಾರಿಕೆ— ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮಾವತಾರದ ಸ್ಮರಣವನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ತರುಣಿಗೆ ಅರುಹಿದ ವಿಷಯವು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಶ್ಲೋಕ

ಭೋಭೋನಾಥವಿಮುಂಚಫಲ್ಲು ಸುಷಿರಂಕಾಷ್ಠಂಕುತಶ್ಚುಂಬಸಿ |
 ಭ್ರಾಂತೇವೇಣುರಯಂಮನೋಹರರವಃಕಿಂನಾಸ್ತಿವಾದ್ಯಾಂತರಂ |
 ಮುಗ್ಧೇವಂತವರೇತ್ರಮೇಬಹುತಕಾಪ್ರೀತಿಯರ್ತೋಯಂತದಾ |
 ರಾಮತ್ವೇಮನುಜಾನಕೀಮುಪಿದಿಶಫಭಗ್ನೋಮಯಾದೋರ್ನದಾತ್

ತಾತ್ಪರ್ಯ— ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಸುಂದರಿಯು ಹವಳದಂತೆ ಕೆಂಪಾಗಿ ಬಹಳ ಮನೋಹರವಾಗಿರುವ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ತುಟಿಯ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಮೋಹಿತಳಾಗಿ ಅದನ್ನು ಚುಂಬಿಸುತ್ತ ಇರಬೇಕೆಂದು ಬಹಳ ಕುತೂಹಲವುಳ್ಳ ತನ್ನ ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗುವಂತೆ ಈ ಕೃಷ್ಣನು ಯಾವಾಗಲೂ ಕೊಳಲನ್ನೂದುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತು ಎಲೈ ಸ್ವಾಮಿಯೇ ನಿಸ್ವಾರವಾಗಿರುವ ರಂಧ್ರಗಳುಳ್ಳ ಈ ಒಣ ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನೇಕೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಚುಂಬಿಸುತ್ತಿರುವೆ ಇದನ್ನು ದೂರವಾಗಿ ತ್ಯಜಿಸಬಾರದೇ ಆದರೆ ನಿಸ್ವಾರವಾದ ಈ ಕೊಳಲೆಂಬ ಒಣಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಚುಂಬಿಸುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಧುರವಾದ ನನ್ನ ಅಧರವನ್ನು ಚುಂಬಿಸಬಾರದೇ ಎಂದು ಭಾವೋದಯವುಂಟಾಗುವಂತೆ ಹೇಳಿದಳು. ತನ್ನ ಕಾಂತಿಯ ಅಂತರಂಗ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದವನಾದರೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಆಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಎಲೈ ಭ್ರಾಂತಳಾದ ರಮಣಿಯೇ ಇದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಕಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ನೀನು ಭಾವಿಸಬೇಡ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಇಂಪಾಗಿ ಧ್ವನಿಮಾಡುತ್ತಿರುವ ವೇಣುವೆಂಬ ವಾದ್ಯ ವಿಶೇಷವು ಎಂಬುದನ್ನು ನೀನು ಅರಿಯಯಾ ? ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ಆ ತರುಣಿಯು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿದರೂ

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಕೃಪೆಮಾಡಲಿಲ್ಲವು ಎಂದು ಲಜ್ಜಿತಳಾಗಿ ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಬಾರದೆಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಾನು ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮರೆಮಾಚುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತು ಎಲೈ ವಲ್ಲಭನೇ ಈ ಒಣ ಬಿದಿರು ತುಂಡನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇನ್ಯಾವ ವಾದ್ಯವೂ ನಿನಗೆ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲವೇ ಅಂದರೆ ದಿವ್ಯವಾದ ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಸ್ವರ್ಣವೇ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿರುವ ವಾದ್ಯವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಾರದೇ ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು. ಆಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಪ್ರಿಯಳನ್ನು ಕುರಿತು ಎಲೈ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ತರೂಣಿಯೇ ನೀನು ಈ ಕೊಳಲನ್ನು ಒಣ ಬಿದಿರುತುಂಡೆಂದು ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿರುವೆ ನನಗಾದರೋ ಈ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಬಿದಿರು ಜಾತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಪ್ರೇಮವಿರುವುದು. ಅದೇತಕ್ಕೇಂದರೆ ನಾನು ಹಿಂದೆ ಶ್ರೀರಾಮನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ್ದಾಗ ಜನಕಮಹಾರಾಜನಿಂದ ಸೀತಾ ವಿವಾಹ ಶುಲ್ಕಾರ್ಥವಾಗಿ ಇಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಬಹಳ ಪೂಜ್ಯವಾದ ಧನುರ್ವಂಶವನ್ನು (ಬಿಲ್ಲನ ಬಿದಿರನ್ನು) ನಾನು ಭುಜಬಲದ ಮದದಿಂದ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗಿ ಮುರಿದು ತುಂಡುಮಾಡಿಬಿಟ್ಟೆನು. ಪೂಜ್ಯವಾದ ಆ ಈಶ್ವರ ಧನುಸ್ಸಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆದೆಯನ್ನೇರಿಸಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಸೀತೆಯು ನನಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತಳಾಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಹಾಗೆ ಮಾಡದೆ ಅದನ್ನು ಮುರಿದುದಕ್ಕಾಗಿ ವಶ್ವಾತ್ತಾಪ ಪಟ್ಟು ಈಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಬಿದಿರು ಜಾತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅತಿ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಈ ವೇಣುವಿನ ರೂಪದಿಂದಿರುವ ಅದನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಚುಂಬಿಸುತ್ತಿರುವೆನು ಎಂದು ಹೇಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಆ ಗೋಪಾಂಗನಿಗೆ ತಾನು ಶ್ರೀರಾಮನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ್ದ ವಿಚಾರವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಗೋಪಾಂಗನೆಯರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೀತಿ ಸರಮು ಕೃಪೆಮಾಡಿ ತನ್ನ ಪೂರ್ವಾವತಾರ ವಿಷಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ ಅವರೆಲ್ಲರ ಹೃದಯವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯ ವಾಸಸ್ಥಾನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವನೆಂದು ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಇತ್ಥಂಹರೇಯುವತಿಭಿಸ್ಸಹನಾಕ್ರಮಸಂಗೇ |

ಪ್ರತ್ನಾವತಾರವಿಭವಂನಿಜಮುನ್ನರ್ಯಸಃ ||

ತಾಸಾಂಹೃದಿಪ್ರಣಯಭಕ್ತಿರಸಾಪ್ಲುತೇತ್ಸಂ |

ಯದ್ವರ್ತಸೇಸರಮಧಾನ್ಯುಪಿನಿಸ್ಪೃಹೋಽಸಿ || ೬೦ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಎಲೈ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಪ್ರಿಯತಮೆಯರೊಡನೆ ಸರಸಪಲ್ಲಾಪ ಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀನು ಪ್ರಸ್ತಾಪವಶದಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಮತ್ಸ್ಯಕೂರ್ಮಾದ್ಯವತಾರಗಳನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾ ಈ ನಿನ್ನ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದ ವಿಚಿತ್ರ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ನಿನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯಾತಿಶಯಕ್ಕೂ

ವಶ್ಯರಾಗಿ ಮೊದಲೇ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಅನುರಕ್ತರಾಗಿದ್ದ ಆ ಗೋಪಾಂಗನೆಯರ ಹೃದಯವನ್ನು ಭಕ್ತಿರಸದಿಂದಲೂ ನೆನಸಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಪರವಶರಾಗಿ ನಿನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಯಾವಾಗಲೂ ಲೀನರಾಗಿರುವಂತೆಮಾಡಿ ಅಂತಹವರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೇ ನೀನು ನೆಲೆಯಾಗಿ ನಿಂತಿರುವೆಯಾದುದರಿಂದ ಅದ್ಭುತ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳದಾಗಿಯೂ ವಾಚ್ಛನ ಸ್ಸುಗಳಿಗೂ ಗೋಚರವಲ್ಲದಷ್ಟು ಆನಂದಾತಿಶಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡತಕ್ಕದಾಗಿಯೂ ನಿತ್ಯ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಆ ವೈಕುಂಠಲೋಕದಲ್ಲಿಕೂಡ ನೀನು ಉದಾಸೀನನಾಗಿರುತ್ತಿರುವೆಯಲ್ಲವೇ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಚಿಮತ್ತಾರವಾದ ರಸಭಾವಗಳಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿ ಇನ್ನು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮುಗಿಸುವುದಾಗಿ ಈಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತರಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅನುಗ್ರಹಮಾಡಲೆಂದೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕಾವ್ಯಗಳಿಗೂ ಮಂಗಳವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲೆಂದೂ ವರ್ಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಯದುಪತಿಪದಸೇವಾಸಕ್ತಚಿತ್ತಾಸ್ಸಮಸ್ತಾ |
 ಸ್ತದನವಧಿದಯಾಯಾಃಪಾತ್ರತಾಂಯಾಂತುಲೋಕಾಃ ||
 ಸುಕವಿಘಟಾತಯಶ್ಚಪ್ರಾಪ್ಯಕೃಷ್ಣಪ್ರಸಾದಂ |
 ದತಸುಚಿವಿಜಯಂತಾಂದಿಕ್ಷುಕೀರ್ತ್ಯಾಸನೇತಾಃ || ೬೧ ||

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಸಮಸ್ತ ಜನಗಳೂ ಯದುವಂಶಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿರುವ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವರಾಗಿ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿ ಇಹಪರ ಸಮಸ್ತ ಸುಖಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದು ಉಜ್ಜೀವಿಸಲಿ. ಹಾಗೆಯೇ ಅದ್ಭುತವಾದ ಪ್ರತಿಭಾಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಕವಿವರರಿಂದ ವಿರಚಿಸಲ್ಪಡುವ ಸರಸವಾದ ಕಾವ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಆ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ದೇಶಗಳ ಎಲ್ಲಾ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಹೃದ್ಯವಾದ ಸೂಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ಆನಂದಪಡಿಸುತ್ತಾ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಿರಲಿ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಅವತಾರಿಕೆ—ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ನೈಚ್ಯಾನು ಸಂಧಾನ ಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ಸಮಸ್ತವನ್ನೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಾರವಿಂದದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ.

ಶ್ಲೋ|| ಅಧುನಾತನೇನಕಿಲಕೇನಚಿತ್ಕೃತಂ |
 ಕಿಮಿಹಾಸ್ತಿಚೇತಿಕತಿಚಿದ್ಭ್ಯುದಾಸತೇ ||
 ಯದುನಾಥಕೃಷ್ಣತವವೃತ್ತಮೇತದಿ |
 ತ್ಯಸರೇಸ್ತುವಂತಿಸಕಲಂಚತೇಽರ್ಪಿತಂ || ೬೨ ||

ಕಾತ್ಯಾಯಣ— ಪುರಾತನ ಕಾಲದ ಶ್ರೀಷ್ಠ ರಾದ ಕವಿಗಳ ರಸಭರಿತವಾದ ಅನೇಕ ಕಾವ್ಯಗಳು ಅಸರಿಮಿತವಾಗಿ ಇರುತ್ತಿರುವಾಗ ಈಗಿನ ಕಾಲದವನಾಗಿ ಯಾವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಪಡೆಯದೇ ಇರುವ ಸಾಮಾನ್ಯನಾದ ಯಾವನಿಂದಲೋ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಕೃಷ್ಣಕಥಾ ರಹಸ್ಯವೆಂಬ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಅಂತಹ ಹೊಗಳತಕ್ಕ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳು ಏನಿರುವುವು. ಇದನ್ನು ದೂರ ತಳ್ಳಿರಿ ಎಂದು ಕೆಲವರು ತಿರಸ್ಕಾರ ಮಾಡಬಹುದು. ಯದುನಾಥನಾದ ಎಲೈ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನೇ ಗುಣಗ್ರಾಹಿಗಳಾದ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನಿನ್ನ ಪಾವನ ಚರಿತ್ರದಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತಾವ ಗುಣಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇದೇ ರಮ್ಯವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಶ್ಲಾಘಿಸಿ ಪರಿಗ್ರಹಿಸುವರು. ಹೇಗಾದರೂ ಸರಿಯೆ ನಾನು ಮಾತ್ರ ತಿರಸ್ಕರಿಸತಕ್ಕವರ ಆ ತಿರಸ್ಕಾರವನ್ನೂ ಪುರಸ್ಕರಿಸುವವರ ಪುರಸ್ಕಾರವನ್ನೂ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಮತ್ತು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸುವಂತೆ ನಿನ್ನಿಂದ ಪ್ರೇರಿತನಾದ ನನ್ನನ್ನೂ ಸಮಸ್ತವನ್ನೂ ನಿನ್ನ ಪಾಡಾರವಿಂದದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿ ನಿರ್ಭರನಾಗಿರುತ್ತೇನೆ.

ಇತಿ ತ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಕಥಾ ರಹಸ್ಯಂ

|| ಸಂಪೂರ್ಣಂ ||

ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು

